

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1498>

Geliş Tarihi: 29.11.2018

Kabul Tarihi: 30.04.2019

**MODERN DÖNEM HRİSTİYAN ARAP ŞAİRLERİN ŞİİRİNDE
HZ. MUHAMMED ÖVGÜSÜ
AHMET ABDÜLHADİOĞLU¹**

Öz

Klasik dönemden modern döneme uzanan süreç içinde Arap şiirinin en önemli konularından biri Hz. Peygamber'in methi konusudur. İslam öncesi dönemden başlayarak, modern döneme varıncaya kadar Hz. Muhammed birçok şair tarafından övülmüştür. Hz. Muhammed'in övüldüğü şiirlerin içinde en dikkat çekici olanları arasında, özellikle mehcer edebiyatının önde gelen Hristiyan Arap şairlerinin farklı sebeplerle yazdıkları şiirler yer alır. Bu şairlerden bir kısmı, Hz. Muhammed'i, Arapları cehalet ve karanlıktan aydınlığa ve medeniyete kavuşturan bir lider; İslam'ı Arap ülkelerinin içinde bulunduğu buhranlardan kurtaracak bir din olarak görmüş, bir kısmı ise milliyetçilik, kadim Arap kültürüne duyulan özlem, toplumsal değerlere sahip çıkma isteği gibi sebep ve saikalarla Hz. Peygamber'i öven şiirler yazmışlardır.

Bu makalede, gerek mehcer edebiyatı şairlerinden, gerekse farklı Arap ülkelerindeki şairlerden Hz. Muhammed'e methiyeler yazan Hristiyan Arap şairlerin şiirlerine ve bu şiirleri yazma sebeplerine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, Medih, Mehcer Edebiyatı, Hristiyan Şairler.

Praise of the Prophet Muhammad in the Poetry of Christian Arab Poets in the Modern Period

Abstract

From classical to modern period, one of the most important subjects of Arab poetry is the eulogy of the Prophet. From the pre-Islamic period until the modern period, Prophet Muhammad was praised by many poets. The most remarkable of the poems in which Mohammed has been praised, are especially the poems written for different reasons by

¹ Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü

the prominent Christian Arab poets of the mahjar literature. Some of these poets see Prophet Muhammad as a leader who has restored Arabs from ignorance and darkness to light and civilization; and see Islam as a religion that would save the Arab countries from the depressions, and some of them have written poems to praise Prophet Muhammad due to reasons and motives such as nationalism, longing for the ancient Arab culture, and the desire to protect social values.

This article deals with the poems of Christian Arab poets among poets of mahjar literature as well as poets in different Arab countries, and their reasons for writing these poems.

Keywords: Prophet Muhammad, Praise, Mahjar Literature, Christian Poets.

Giriş

Hız. Muhammed, dünyaya gelişı ile birlikte şiirde, daha sonra müteselsil bir şekilde Kur'an-ı Kerim'de, siyer ve tarih kitaplarında ve akabinde İslami dönemden başlayarak modern döneme değin yine şiirde birçok şair tarafından övülmüştür. Kabile savaşlarının, cahiliye kültürü ile asabiyeinin yaygın olduğu Arap toplumunda şiir, bu kültür ve yaşayışı destekler mahiyetteydi. İslam'ın gelişıyle birlikte şiirin amaç ve muhtevasında da değışiklikler yaşanmıştır. İslam'ı ve Hz. Peygamber'i hedef alan müşrik şairlere karşı İslam'ı ve Hz. Peygamber'i şiirleriyle savunan veyahut öven İslam şairleri ortaya çıkmıştır.² İslam'ın ortaya çıktığı ilk dönemde cahiliye dönemi tarzında yazılan bu şiirler, zamanla Hz. Peygamber'i ve İslam kültürünü ele alan ve metheden şiirler olarak, farklı bir tür olarak Arap edebiyatında yer almıştır.³ Hz. Peygamber'in methedildiği ilk şiirin, O'nun dünyaya gelişı münasebetiyle amcası Hz. Abbas b. Abdulmuttalib tarafından söylendiği rivayet edilmektedir. Şiirin ilk beyti şu şekildedir:⁴

وَأَنْتَ لَمَّا وُلِدْتَ أَشْرَقْتَ الْأَرْضُ وَضَاءَتْ بِنُورِكَ الْأُفُقُ

“(Ey Muhammed)! Sen doğduğunda aydınlandı yeryüzü ve nurunla bir aydınlık kapladı ufukları.”

² el-Halebî, Ali b. Burhanuddîn, *Siretu'l-Halebiyye*, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, Beyrut, tsz, III. 328.

³ Zeki Mübarek, *et-Tasavvufu'l-İslâmî fi'l-Edebi ve'l-Ahlâk*, Dâru'l-Cil, Beyrut, tsz., I. 200.

⁴ el-Halebî, *Siretu'l-Halebiyye*, I. 77.

Asr-ı Saâdet dönemi başta olmak üzere takip eden dönemlerde, oradan da modern döneme kadar birçok şair, şiirinde Hz. Muhammed'i övmüştür. Peygamberi metheden şiirler üç dönem şeklinde değerlendirilebilir. İlk dönem Ka'b b. Mâlik (ö. 670), Ka'b b. Zuheyr (ö. 645), Abdullah b. Revâha (ö. 629), Hassân b. Sâbit (ö. 680) gibi şairlerde örneğine rastladığımız İslam'a davet dönemi, ikincisi, el-Bûsîri'nin (ö. 1296) *Burde*'si ile benzer şekilde yazılan methiyelerin olduğu haçlı savaşlarının yoğun olduğu dönem ve üçüncüsü ise el-Bârûdî (ö. 1904), Ahmed Şevkî (ö. 1932) gibi şairlerin şiirinde örneğine rastladığımız, Batı sömürgeciliğinin yoğun olduğu ve fikri çatışmaların şiddetlendiği modern dönemdir.⁵ Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde şiir, dönemin en önemli medyatik gücü olması hasebiyle Peygamber şairleri tarafından aynı zamanda bir strateji çerçevesinde kullanılmıştır.⁶

Hz. Peygamber'i öven muhadram şairlerin önde gelen isimleri el-A'sâ (ö. 629), Nâbîga el-Ca'dî (ö. 685) ve Ka'b b. Zuheyr'dir. Bu dönemin en meşhur kasidesi, sonraki asırlarda birçok şairin taklit ettiği Ka'b b. Zuheyr'in *Bânet Su'âdu* isimli kasidesi⁷ ve Hz. Peygamber'den özür dileme, hakemliğine rıza gösterme, ihtiyaç bildirme veya İslam dinine geçme arzusu gibi farklı sebeplerle Hz. Peygamber'i konu alan birçok şiir yazılmıştır.⁸ Ka'b b. Zuheyr'in Müslüman olmak ve Hz. Peygamber huzurunda özür dilemek maksadıyla okuduğu, bu türde yazılan kasidelerin tacı olarak da nitelendirilen⁹ ve 57 beyitten oluşan *el-Bürde* isimli kasidesi, bu türün en önemli örneği olup ilk beyti şu şekildedir:¹⁰

بَاثَتْ سُعَادٌ فَقَلْبِي الْيَوْمَ مَثْبُولٌ مُتَيْمٌ إِثْرَهَا لَمْ يُجَزْ مَكْبُولٌ

“Suâd ayrılıp gitti, gönlüm kederli ve onun peşine takılıp gitmiştir bugün, fîdye verip kurtulabilecek durumda olmayan bir esirdir üstelik.”

Bu şairlerden el-A'sâ el-Ekber Meymûn ibn Kays'a ait kasidenin ilk beyti şu şekildedir:¹¹

⁵ Bkz; Mâhir Hasan Fehmî, “er-Resûl fi'l-Edebi'l-'Arabî'l-Hadîs”, *Havliyyatu Kulliyati'l-İnsâniyyati ve'l-'Ulûmi'l-İctimâ'iyye*, 5, 1986, Katar, 37-68, s. 37-38.

⁶ Mehmet Yalar, “İslâmî Arap Şiiri ve Hz. Peygamber”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 2009, 61-88, s. 77.

⁷ Muhammed 'Abbâse, “Neş'etu's-Şi'ri'd-Dînî 'inde'l-'Arab ve Eseruhû fi'l-Âdâbi'l-Avrubiyye”, *Mecelelu Havliyyâti't-Turâs*, 1, 2004, Câmi'atu'l-Mustağânam, Cezayir, 7-21, s. 9.

⁸ Yalar, *İslâmî Arap Şiiri ve Hz. Peygamber*, s. 79.

⁹ Muhammed Abduşşâfi el-Kûsî, *Muhammed fî Şi'ri'n-Nasârâ'l-'Arab*, Manşûrâtu'l-Munazzamati'l-İslâmiyye li't-Terbiyeti ve'l-'Ulûm ve's-Sekâfe, Ribât, 2011, s. 13.

¹⁰ Ka'b b. Züheyr, *Dîvân*, tahk. Ali Fâ'ûr, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1997, s. 60.

¹¹ el-A'sâ'l-Kebîr, Meymûn b. Kays, *Dîvân*, tahk. Muhammed Hüseyin, Mektebetu'l-Âdâb, Kahire, tsz., s. 134.

وَعَادَكَ مَا عَادَ السَّالِمِ الْمُسَهَّدَا أَلَمْ تَغْتَمِضْ عَيْنَاكَ لَيْلَةَ أَرْمَدَا

“Uykusuz mu kaldın yoksa gözlerini saran gamdan, sana mı uğradı yoksa hastaya uğrayan uykusuzluk.”

Hz. Peygamber’in şairlerinden Hassân b. Sâbit ise O’nu övdüğü kasidelerin birinde şunları söylemektedir:¹²

وَأَحْسَنُ مِنْكَ لَمْ تَرَ قَطُّ عَيْنِي وَأَجْمَلُ مِنْكَ لَمْ تَلِدِ النِّسَاءَ
خُلِقْتَ مُبْرَأً مِنْ كُلِّ عَيْبٍ كَأَنَّكَ قَدْ خُلِقْتَ كَمَا تَشَاءُ

“Senden iyisini görmedi asla gözüm (ey Resül) ve hiçbir kadın doğurmadı senden daha güzelini.

”Sen her ayıptan arınmış olarak yaratıldın, sen adeta istediğin şekil üzerine yaratıldın.”

Emeviler döneminde Hz. Peygamber’i öven şiirler Ehl-i Beyt’e de övgüler içermekteydi. el-Ferezdak (ö. 728), el-Kümeit (ö. 744), Da‘bel el-Huzâ‘î (ö. 835) bu dönemde Hz. Peygamber’i öven önemli şairlerdir. Bu şairlerden el-Ferezdak’ın Hz. Peygamber’i ve Ehl-i Beyt’ini övdüğü kasidesi, bunların içinde en meşhur olanıdır.¹³ Abbasiler döneminde de bir önceki döneme benzer övgü şiirleri yazılmıştır. Mihyâr ed-Deylemî (ö. 1037), Şerîf er-Radî (ö. 1015), İbnu’l-Fârid (ö. 1181) gibi şairler, bu dönemde Hz. Peygamber’i öven şiirler yazmışlardır. Takip eden dönemlerde de siyasi kargaşalar, itikadi bozulmalar vb. sebeplerle özellikle mutasavvıf şairler Hz. Peygamber’i öven uzun kasideler yazmıştır.¹⁴

Ortaya çıkışı ve gelişmesi özetle bu şekilde olan bu yeni şiir türü, Arap edebiyatında *nebeviyyât*, Türk ve İran edebiyatlarında ise *na‘t* diye isimlendirilmiştir.¹⁵ Bu şiirlerin birçoğu, şair Muhammed Diyâuddîn es-Sâbûnî’nin (ö. 2013) ifade ettiği gibi, Hz. Muhammed’i övmenin yanında, Arap

¹² Hassân b. Sâbit, *Dîvân*, tahk. ‘Abd Muhennâ, Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, (2.bas.), Beyrut, 1994, s. 21.

¹³ el-Ferezdak’ın kasidesi için bkz: el-Ferezdak, Ebû Firâs Hemmâm b. Gâlib b. Sa‘sa‘a et-Temîmî, *Dîvân*, tahk. Ali Fâ‘ûr, Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, Beyrut, 1987, s. 511-514.

¹⁴ Bkz. Zeki Mübarek, *el-Medâihu’n-Nebeviyye fi’l-Edebi’l-‘Arabî*, Manşûrâtu’l-Mektebeti’l-‘Asriyye, Beyrut, 1935.

¹⁵ Bkz: en-Nedvî, Muhammed er-Râbî, *Târîhu’l-Edebi’l-‘Arabî el-‘Asru’l-İslâmî*, Beyrut, 2002, s. 60.

şairlerin şiirlerine anlam ve güzellik katma çabasına da matuf bir gayeyle yazılmıştır:¹⁶

أَنَا مَا مَدَّخْتُ مُحَمَّدًا بِقَصَائِدِي لَكِنْ مَدَّخْتُ قَصَائِدِي بِمُحَمَّدٍ

“Ben kasidelerimle Muhammed’i övmedim, lakin Muhammed’le kasidelerimi övdüm”

Müslüman şairler yanında Hristiyan Arap şairler de Hz. Muhammed’i şiirleriyle övmüşlerdir. Bunun ilk örneği, Ka‘b b. Zuheyr’in kasidesine muaraza babından el-Ahtal et-Tağlîbî’nin (ö. 710) yazdığı kasidedir.¹⁷ Bu durum, İslam sonrası dönemde de devam etmiş ve özellikle modern dönemde kendilerini Arap İslam medeniyetinin bir unsuru olarak gören birçok Hristiyan şair, şiirlerinde Hz. Muhammed’in güzel ahlâkından ve hoşgörüsünden bahsetmişlerdir.

Bu çalışmada, Hz. Muhammed’e övgü şiirleri yazan modern dönem Hristiyan Arap şairlerin şiirlerine değinmeden önce özetle Batının, özellikle batılı oryantalist yazarlarla şairlerin Hz. Muhammed hakkındaki görüş ve düşüncelerine yer verilecek, daha sonra Hristiyan Arap şairlerin yazdıkları şiirlere ve bu şiirleri yazmalarına sebep oluşturan sosyokültürel sebeplere değinilecektir. Zira bu şairlerin Hz. Muhammed’e övgü şiirleri yazmalarının sebepleri arasında, Batı düşüncesinin Hz. Muhammed hakkındaki olumsuz tasavvurları ile bu tasavvurları yıkmaya yönelik ortaya konan çabaları da içinde barındırmaktadır.

1. Modern Dönem Batı Edebiyatında Hz. Muhammed İmajı

Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki siyasi ve kültürel ilişkiler İslam’ın erken dönemlerine kadar dayanmaktadır. Hristiyanlar, hicri 1. asırda İslam devletinde kabileler olarak fütûhâtı desteklemiş ve mevcut yönetimin yanında yer almışlardır. Yine aynı dönemlerde Mısır Kıptileri, Lübnan Mârûnîleri ile el-Cezire bölgesindeki Tağlib kabileleri, İslam devletinin himayesinde inançlarını muhafaza etmişlerdir. Bunlardan Şam’daki Tağlib kabilesi, Emevi hükümdarlığı döneminde orduda ve farklı yerlerde görev almıştır. Bu dönemde Hristiyanların yeni kiliseler inşa etmelerine izin verilmiş ve fikir özgürlükleri desteklenmiştir. Bunun neticesinde Hristiyanlar, ilim ve kültür hizmetlerinde bulunarak Yunancadan Arapçaya çeviri çalışmaları yapmış

¹⁶ https://islamsyria.com/site/show_cvs/419, 12.11.2018 tarihinde erişildi.

¹⁷ Muhammed Abdüşşâfi el-Kûsî, *Muhammed Muştaha'l-Umem*, Maşşûrâtu'l-Munazzamati'l-İslâmiyye li't-Terbiyeti ve'l-'Ulûmi ve's-Sekâfe, Ribât, 2017, s. 228.

ve kültürel zenginliğe katkıda bulunmuşlardır.¹⁸ Ancak bundan sonraki dönemlerde siyasi, kültürel ve dini birçok sebeple Müslümanlarla Hristiyanlar arasındaki ilişkiler farklı bir ivme kazanmış ve özellikle Ortaçağ yazar ve oryantalistlerin İslam ve Hz. Muhammed ile ilgili olumsuz algı oluşturma çabaları etkisini göstermiş ve bu durum modern döneme kadar devam etmiştir.

Tarihi süreç içinde Batıda Hz. Muhammed ile ilgili çoğu olumsuz olan farklı bakış açıları ortaya çıkmıştır. IX. ve X. yüzyıllarda İslam'ın hızla yayılmasıyla birlikte Batı düşüncesinin Hz. Muhammed tasavvuru tek taraflı ve günümüze kadar yansıdığı şekliyle olumsuz bir tarzda gelişmiştir.¹⁹ Batılılarca kaleme alınan eserlerin birçoğunda Hz. Muhammed'le ilgili spekülâtif yorum ve değerlendirmelere rastlamak mümkündür.²⁰ Özellikle ilk oryantalistler olarak tanımlayabileceğimiz Dante Alighieri (ö. 1321) ve diğer bazı şahsiyetler, Haçlı savaşlarında Müslümanları karalamak amacıyla İslam dini ve Hz. Peygamber hakkında iftira ve kötülerini esas alan bir yaklaşım sergilemişlerdir.²¹ Bu yaklaşımın bir başka tezahürü folklorik bir etkinlik şeklinde Ortaçağ Latin epik şairlerin metinlerinde kendini göstermiştir. Bu şairler, Haçlı seferlerine taraftar toplamak gayesiyle köylere kadar giderek Hz. Muhammed aleyhinde yazdıkları destanları halkın huzurunda okumuşlardır ki bu metinler halen bazı Avrupa ülkelerinde milli dillerinin ilk örnekleri olmaları hasebiyle dil ve edebiyat derslerinde okutulmaya devam etmektedir.²² Söz konusu kişilerin doğru ve güvenilir bilgilere ulaşma imkânı varken böyle bir tutum içine girmeleri, siyasal teolojik despotlukla ilgili olmaktan çok ancak kültürlerin zihinsel kodları ve başka bir dine karşı geliştirdikleri ontolojik duruşlarıyla ilgili bir meseledir.²³

Özellikle modern dönemde, Batıda çoğunlukla oryantalistler²⁴ tarafından Hz. Muhammed ile ilgili önyargılı bakış tarzıyla araştırmalar yapılmış ve yazılar

¹⁸ Samir Abdoh, *Devru 'l-Mesîhiyyîn fi 'l-Hadârati 'l-'Arabiyyeti 'l-İslâmiyye*, Manşûrât Dâr Hasan Malas, Dimaşk, 2005, s. 29.

¹⁹ Şenol Korkut, “Batı Düşüncesinde İslam ve Hz. Muhammed İmajı”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 34 (1), 2008, 5-54, s. 11.

²⁰ Konu hakkında daha geniş bilgi için;

Bkz. İbrahim Sarıçam, Mehmet Özdemir, Seyfettin Erşahin, *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2011; Şaban Öz, “Oryantalist Düşüncede Hz. Peygamber’i Tanımlama Paradoksu veya Oryantalist Tarafsızlar”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 7 (2), 2007, 171-184; İbrahim Bayraktar, Müsteşrikler ve Hz. Peygamber’e Bakışları, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 2004, 7-61.

²¹ İhsan Arslan, Muhammed Ali Kestioğlu, “Batı’da Hz. Muhammed Algısı –Karen Armstrong Örneği–”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 21-42, s. 22.

²² Korkut, *Batı Düşüncesinde İslam ve Hz. Muhammed İmajı*, s. 15.

²³ Korkut, *Batı Düşüncesinde İslam ve Hz. Muhammed İmajı*, s. 8.

²⁴ Oryantalizm ve oryantalistler hakkında geniş bilgi için;

kaleme alınmış,²⁵ İslam ile Araplar hakkında, Ortaçağ ve Rönesans'ın kindar İslam aleyhtarı polemiklerinden hiçbir farkı olmayan kitap ve makaleler yayımlanmış ve yayımlanmaya devam etmektedir.²⁶ Söz konusu bu bakış açısı, 2000'li yıllarda daha geniş manada gerek yazılı gerekse sosyal medya üzerinden İslam kültürünü ve Müslümanları tahkir eden bir boyuta ulaşmıştır.²⁷ Günümüzde Bernard Lewis, Daniel Pipes, Martin Kramer ve Steven Emerson gibi siyasi oryantalizmin önderliğini yapan şahsiyetlerin geliştirdiği bu tutum, esasen klasik oryantalizmden istifade etmektedir.²⁸

Batıda bu şekilde gelişen ve teolojik tartışma olmaktan çok ancak kültürel miyopluk şeklinde tanımlanabilecek bu tutum ve düşünceler yanında yine batıdaki bazı şair ve yazarlar gerek İslam dini gerekse Hz. Muhammed ile ilgili derin araştırmalar yapmış, ana kaynağından bilgiler elde etmek suretiyle İslam dini ve Hz. Peygamber'le ilgili olumlu görüşler dile getirmişlerdir.

Örneğin İngiliz dinler tarihi araştırmacısı Karen Armstrong, Hz. Muhammed'in biyografisini kaleme aldığı eserinde, Batının özellikle Ortaçağda İslam'a ve Hz. Muhammed'e karşı takındığı tutumu şizofrenik bir tepki olarak tanımlamakta²⁹ ve Batının İslam'a karşı nefretini dile getirme noktasında sürekli yeni şablonlar üretip durduğunu ifade etmektedir.³⁰ Yine Thomas Carlyle (ö. 1881), Amerika'lı oryantalist Carl Ernst, Alman teolog Hans Küng ile İngiliz müsteşrik Montgomery Watt (ö. 2006), İngiliz yazar George Bernard Shaw (ö. 1950) ve daha birçok şahsiyet gerek kaleme aldıkları eserlerinde, gerekse farklı münasebetlerle Hz. Muhammed'in tarihe mal olmuş büyük bir şahsiyet olduğunu ve onun başardığını tarih boyunca çok az kişinin başardığını dile getirmişlerdir.³¹ Bunlardan İngiliz yazar Thomas Carlyle, tarihe mal olmuş büyük şahsiyet ve kahramanları işlediği eserinde, Yüce Allah'ın Hz. Muhammed'i elçi olarak göndermekle bedevi Arapları karanlıklardan aydınlığa çıkardığını ve böylelikle

Bkz. Edward W. Said, *Şarkiyatçılık, Batının Şark Anlayışları*, çev. Berna Yıldırım, Metis Yayınları, (10. bas.), İstanbul, 2017.

²⁵ Özcan Taşçı, "Batının Hz. Muhammed Hakkındaki Düşünceleri –Lessing Örneği–", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 27 (1), 2016, 12-21, s. 12.

²⁶ Edward W. Said, *Şarkiyatçılık, Batının Şark Anlayışları*, s. 301.

²⁷ Bkz. Edward W. Said, *Medyada İslam, Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?*, çev. Aysun Babacan, Metis Yayınları, (2. Bas.), İstanbul, 2017, s. 13.

²⁸ Korkut, *Batı Düşüncesinde İslam ve Hz. Muhammed İmajı*, s. 36.

²⁹ Karen Armstrong, *Hız. Muhammed-İslam Peygamberinin Biyografisi*, çev. Selim Yeniçeri, Koridor Yayınları, İstanbul, 2005, s. 33.

³⁰ Armstrong, a.g.e., s. 56.

³¹ Bkz: Abdurrâdî Muhammed Abdulmuhsin, *er-Resûlu'l-A'zam fi Mirâti'l-Ğarb*, Râbitatu'l-‘Âlemi'l-İslâmî, Riyad, 2011, s. 26-62; el-Kûsî, *Muhammed muştaha'l-umem*, s. 95-118.

bir medeniyet inşa ettiklerini söylemektedir.³² Carl W. Ernst ise, Batıda ve özelde Amerika’da eğitilmiş insanların sınırsız önyargı ve taraflılık gösterdikleri tek konunun İslam dini olduğunu ifade etmektedir.³³ Yine dünya edebiyatında önemli eserler kaleme almış olan Arjantin’li yazar ve şair Jorge Luis Borges (ö. 1986), *Ronda* isimli şiirinde hoş bir su sesine benzettiği İslam’dan Doğuyu ve Batıyı kuşatan bir kültür, Kur’an’dan şiirsel bir düzyazı, bu kültür ve inanca müntesip insanlardan Aristo’yu anlayan ve yorumlayan fertler şeklinde bahsetmektedir.³⁴

Rus yazar ve şair Aleksandr Sergeyeviç Puşkin (ö. 1837) de Hz. Muhammed’i konu alan şiirler yazmıştır. Şairin 1825 yılında sürgünde olduğu yıllarda kaleme aldığı *V Peşçere taynoy, v den’ gonen’ya* (Takip Günü Gizemli Mağarada) isimli şiiri, hicret esnasında düşmanlarından bir mağarada saklanarak kurtulan Hz. Muhammed’e adanmıştır.³⁵ “*Lütfen beni mümin bir Müslüman olarak görün*” diyen³⁶ Rus yazar Lev Nikolayeviç Tolstoy ise, 1909 yılında *H. Muhammed* isimli bir risale yayınlamıştır. Tolstoy, söz konuu risalesinde Hz. Muhammed hakkında şunları söylemektedir:

“...Benim için Muhammedilik, Haça tapmaktan (Hristiyanlıktan) mukayese edilemeyecek kadar yüksekte duruyor. Eğer insan, seçme hakkına sahip olsaydı, akli başında olan her Provoslov ve her insan, şüphe ve tereddüt etmeden Muhammediliği; tek Allah’ı ve onun Peygamberini kabul ederdi.”³⁷

Gizli Mağarada ve Peygamber başlıklı Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamber’le ilgili şiirleri bulunan Rotçev, Gogol ve Afanasi Fet gibi yazar ve entelektüeller, Hz. Peygamber’e olan hayranlıklarını dile getirmiş, bir kısmı O’nu öven şiirler yazmışlardır.³⁸ Bunlardan Afanasi Fet, Hz. Peygamber’e duyduğu eşsiz sevgiyi şu beyitlerle ifade etmektedir:³⁹

³² Thomas Carlyle, *On Heroes, Hero-Worship and the Heroic in History*, (Edited by: David r. Sorensen and Brent E. Kinser), Yale University Press, 2013, p. 76.

³³ Carl W. Ernst, *H. Muhammed’in Yolunda*, Okyanus Yayınları, çev. Cangüzel Güner Zülfikar, (2. bas.), İstanbul, 2012, s. 21.

³⁴ Jorge Luis Borges, *Şifre*, çev. Yıldız Ersoy Canpolat, İletişim Yayınları, (2. bas.), İstanbul, 2017, s. 47.

³⁵ Fikret Türkmen, “Doğulu Konuların Rus Edebiyatında İşlenmesi Meselesi”, *Turkish Studies*, 2 (2), 2007, 681-689, s. 685.

³⁶ Asif Hacı, *Rus Edebiyatında Kur’an-ı Kerim*, Doğu Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 35.

³⁷ Lev Nikolayeviç Tolstoy, *Hazreti Muhammed*, çev. Arif Arslan, Çalığışu Kitap, (2. bas.), İstanbul, 2017, s. 11.

³⁸ Hacı, a.g.e., s. 55-57.

³⁹ Hacı, a.g.e., s. 93.

*“Geniş bozkırlar boyunca
Sedir ağacı üzerindeki ay gibi ağarır onun beyaz sarığı.
Ben seviyorum ve başka kimse,
Fadime kendisi bile
Daha büyük bir aşkla sevmedi Peygamberi.”*

Hiz. Muhammed’i şiirlerinde öven bir başka edebiyatçı ve şair de Johann Wolfgang von Goethe’dir (ö. 1832). Goethe, gerek yaşadığı dönemde, gerekse kendisinden önce yaşamış Voltaire (ö. 1778), Friedrich Megerlin (ö. 1778) ve diğer bazı Avrupalı yazar ve müsteşriklerin aksine, İslam ve Hiz. Peygamber’le ilgili önyargılardan uzak, övgü dolu yazılar kaleme almıştır. İnsanlığın manevi lideri ve bir dehâ olarak nitelediği Hiz. Muhammed için yazdığı *Mahomets Gesang* (Hiz. Muhammed’in Nağmesi) isimli şiirinde Goethe şunları söylemektedir:⁴⁰

*“Kayalıklardan fıskıran,
Şu neşe pınarına bakın,
Bir yıldız çakışı sanki;
Bulutlar üzerinde
Yüce ruhlar beslemiş gençliğini,
Derûnunda koruluktaki kayalıkların.”*

2. Hristiyan Arap Şairlerin Şiirinde Hiz. Muhammed

Daha önce de belirttiğimiz gibi tarihi süreç içinde İslam’a ve Hiz. Muhammed’e dair algı ve tutumlar farklı şekillerde tezahür etmiştir. Bunların içinde Batılı bazı yazar ve şairlerin İslam’a ve Hiz. Muhammed’e dair müspet görüşleri, bazı modern dönem Hristiyan Arap şairlerin şiirleriyle zirve noktasına ulaşmıştır. Söz konusu şairlerin Hiz. Peygamber’i şiirlerinde övmelerinin farklı bazı sebepleri olmakla birlikte bunların içinde en temel olanı, O’na duydukları hayranlık ve O’nu bütün zamanları aydınlatan bir kişilik ve deha olarak görmeleridir.

⁴⁰ Johann Wolfgang von Goethe, *Doğu- Batı Divanı*, çev. Senail Özkan, Ötüken Neşriyat, (5.bas.), İstanbul, 2017, s. 111.

Modern dönemde Hz. Peygamber'e medih şiiri yazan Hristiyan Arap şairlerin ilki, Ahmed Şevkî'nin *Nehcu'l-Burde* isimli kasidesine muaraza babından kaleme aldığı *Envâru Hâdi'l-Verâ* isimli 124 beyitlik kasidesiyle Suriyeli şair Mihâil Hayrullah Verdî'dir (ö. 1978).⁴¹ Kasidenin ilk beyitleri şu şekildedir:⁴²

يَا أَيُّهَا الْمُصْطَفَى الْمَيْمُونُ طَالِعُهُ قَدْ أَطْلَعَ اللَّهُ مِنْكَ النُّورَ لِلظُّلَمِ
يَا فخرَ أُمَّتِنَا فِي الْأَرْضِ قَاطِبَةً وَسَيِّدَ الْمُصْلِحِينَ الْعُرْبِ وَالْعَجَمِ

“Ey seçilmiş, ey ortaya çıkışı mübarek olan, Allah, senin vasıtanla karanlıkları aydınlatan bir nur çıkardı.

Ey ümmetimizin iftiharî dört bucağında dünyanın, ey ıslahatçı Arap ve Acemlerin efendisi.”

Mihâil Verdî kasidesinin devamında Hz. Muhammed'in insanlık için bir kurtuluş vesilesi olduğunu şu beyitlerle ifade etmektedir:⁴³

أَقُولُ لِلْمُصْطَفَى أَعْظَمَ بِمَا ابْتَدَعْتَ آيَاتِ بَرَكَ مِنْ خَيْرٍ وَمِنْ نِعَمِ
لَوْ يَتَّبِعُ الْخَلْقُ مَا خَلَدْتَ مِنْ سُنَنِ لَمْ يَفْتِكِ الْجَهْلُ وَالْإِعْوَاذُ بِالْأُمَّمِ
وَلَمْ يَرَ النَّاسُ أَحْكَامًا وَقَلَسَفَةً فِي الْإِجْتِمَاعِ سَأَلْتُقِيهِمْ إِلَى الْعَدَمِ
مَذَاهِبٌ أَحْدَثَتْ فِي الْأَرْضِ بَلْبَلَةً وَأَوْرَثْنَا بَلَايَا الْحَرْبِ وَالْإِزْمِ

“Derim ki Mustafa'ya: Ne yücesin sen, doğruluğunun bir göstergesi hayırlar ve güzellikler getirdin.

İnsanlar geride bıraktığın sünnetlere tâbi olsalardı şayet, perişan olmazlardı elinde yoksulluk ile cehaletin.

İnsanlar düşünmezdi toplumlarda o kural felsefeleri ki alıp götürmekte onları bilinmezlerine bu âlemin.

İdeolojiler ki bozgunculuk yayar yeryüzünde, belalar, savaşlar ve bunalımlardır bize miras bıraktıkları bunların.”

Şair, kasidesinin başka bir yerinde Hz. Muhammed'in insanları sapkınlıktan çıkardığına işaret ederek şunları söylemektedir:⁴⁴

⁴¹ el-Kûsî, *Muhammed fî Şi'ri'n-Nasârâ'l-'Arab*, s. 18.

⁴² el-Kûsî, *Muhammed Muştaha'l-Umem*, s. 13.

⁴³ <http://www.aldiwanaalarabi.com/poemPage.do?pageId=850898>, 25.07.2018 tarihinde erişildi.

⁴⁴ <http://www.aldiwanaalarabi.com/poemPage.do?pageId=850898>, 25.07.2018 tarihinde erişildi.

مُحَمَّدٌ رَدَّ مَنْ ضَلُّوا وَعَلَّمَهُمْ حَقَّ النَّسَاءِ اللَّوَاتِي كُنَّ كَالرُّمَمِ
يَا فَاخِرَ أُمَّتِنَا فِي الْأَرْضِ قَاطِبَةً وَسَيِّدَ الْمُصْلِحِينَ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ

“Muhammed dalalette olanları döndürüp dalaletten, onlara değersiz görülen kadınların haklarını öğretti.

Ey dünyanın dört bir yanında ümmetimizin iftiharını ve ey ıslahatçı Arap ve Acemlerin efendisi.”

Mihâil Verdî kasidesinin devamında şanlı tarihe sahip Arapların, günümüzde bazı değerleri yitirdiklerini ifade ettikten sonra, tefrikanın meydana getirdiği olumsuz durumlara değinmekte ve kasidesine şu beyitlerle devam etmektedir:⁴⁵

وَشَرَعَ أَحْمَدَ بِالْقُرْآنِ هَدَبَكُمْ وَجَدَّ فِي أَمْرِكُمْ بِالْحُبِّ وَالسَّلَامِ
يَا أَيُّهَا الْمُسْلِمُونَ الْفَاخِرُ فَخْرُكُمْ وَنَحْنُ إِخْوَانُكُمْ بِالنُّطْقِ وَالْعَلَمِ

“Ahmed’in Kur’an’la getirdiği düsturlar terbiye etti sizi, sevgi ve barışla yoluna koydu işlerinizi.

İftihar ediniz ey Müslümanlar! Bizler aynı dili konuşan ve aynı bayrağı taşıyan kardeşleriniziz.”

Şair burada hiç kimseye düşmanlık etmemiş ve zulüm yapmamış olmalarına rağmen zillet içinde yaşamaya mahkûm edilen Arapların içinde buldukları bu zilletten kurtulmalarının yoluna işaret etmiş ve bunun ancak bir araya gelmekten ve birlikten geçtiğine işaret ettikten sonra Peygamber’in Kur’an-ı Kerim vasıtasıyla ortaya koyduğu düsturların insanları güzel ahlaka sahip kıldığını belirtmiştir.

Mihâil Verdî, Peygambere duyduğu sevgiyi kasidesinin sonunda şu beyitlerle ifade etmektedir:⁴⁶

يَا أَجْمَلَ الْخَلْقِ سَيِّمَاءَ وَأَظْرَفَهُمْ طَبَعًا وَأَوْفَاهُمْ بِالْعَهْدِ وَالذِّمَمِ
عَشِيقْتُ مِنْكَ صِفَاتٍ جَلَّ مُبْدِعُهَا كَالْغَيْدِ تَوْتِنُ لُبِّ الشَّاعِرِ الْقَهْمِ

“Ey siması en güzel ve huyu en zarif olanı insanların ve ey en sadık olanı vaadine içinde yaratılmışların!

⁴⁵ <http://www.aldiwanaarabi.com/poemPage.do?pageId=850898>, 25.07.2018 tarihinde erişildi.

⁴⁶ el-Kûsî, *Muhammed Muşteha'l-Umem*, s. 236.

Âşık oldum sahip olduğun sıfatlara, şairlerin kalbine sevdayı salan güzel kadınlara benzerler, ne yücedir o sıfatları bahşeden sana”

Mehcer şairlerinden Suriye’li İlyâs Kunsul (ö. 1981) ise kardeşliğin ve hoşgörünün elçisi olarak gördüğü Hz. Muhammed’e ithaf ettiği ve müstakil bir divanda yayınladığı övgü dolu *en-Nebiyyu’l-‘Arabiyyu’l-Kerîm* isimli 83 beyitlik kasidesini yazmıştır. Kunsul, kasideyi yazma sebebini şu şekilde izah etmektedir:

“Seküler fikre sahip yazarlardan birinin makalesini okudum. Bu yazıda, Araplara karşı haddini aşan ifadeler ve Kur’an-ı Kerim öğretilerine bağlılıkları sebebiyle Müslümanların geri kalmışlıklarına dair değerlendirmeler vardı. Bunun üzerine Peygamber’in hayatını okumaya başladım. Okumalarım esnasında, kendimi yüksek ahlak ilkelerinin olduğu bir dünyada buldum. Bir dünya ki bütün âleme doğru yolu gösteriyor, insanlığın arayışta olduğu bir nizamı öngörüyordu. Diğer taraftan, dünyayı barış ve güvene kavuşturma iddiasında olanların, kendi elleriyle maneviyatı parçalamaktan başka bir uğraş içinde olmadıklarını ve gerek açığa vurduklarının gerekse gizlediklerinin yalan ve aldatmacadan başka bir şey olmadığını gördüm. Bu durumu gözlemledikten sonra bu kasideyi yazmaya koyuldum. Resûlullah’ın hayatında gördüğüm şu ki O, insanları sadece eşi ve ortağı olmayan Allah’a ibadet etmeye çağırmamış, fakat bunun yanında O’nun hayat felsefesinde izzet ve vakar ve bütün toplumu kurtuluşa götürecektir bir düstur buldum.”⁴⁷

Kunsul, söz konusu kasidesinin ilk beyitlerinde şunları söylemektedir:⁴⁸

الْحَقُّ شَرُّكَ فَامْضِ فِيهِ مُؤَمَّلًا مَا أَبْ غَيْرُ الْكُفْرِ بِالْخُذْلَانِ
عَمِيَتْ نُفُوسُ النَّاسِ مِنْ أَهْوَائِهَا فَأَعْدُ جَمَالَ الثُّورِ لِلْعُمِّيَانِ
لَا فَرْقَ بَيْنَ مُلَقَّفٍ بِضَلَالِهِ وَمُلَقَّفٍ بِأَوْصَاعِ الْأَكْفَانِ

“Senin yolun hak yoludur, ümitle yol al sen bu yolda ve bil ki ancak küfürdür kaybedecek olan.

Hevâsından kör oldu insanların nefisleri, sen aydınlığın güzelliğiyle aydınlat görmeyen gözleri.

⁴⁷ el-Kûsî, *Muhammed Muşteha’l-Umem*, s. 230; el-Kûsî, *Muhammed fî Şi’ri’n-Nasârâ’l-‘Arab*, s. 36.

⁴⁸ Hafâcî, *Kıssatu’l-Edebi’l-Mehcerî*, s. 264; el-Kûsî, *Muhammed Muşteha’l-Umem*, s. 230-231; el-Kûsî, *Muhammed fî Şi’ri’n-Nasârâ’l-‘Arab*, s.36.

Ölüden farkı yoktur dalâlette olanın, birini sapkınlık sarmış bir diğerini ise beyaz kefeni”

Hz. Muhammed’in sîretinin adeta küçük bir özeti niteliğindeki kasidenin başka bir yerinde şair şunları söylemektedir:⁴⁹

إِنِّي ذَكَرْتُكَ يَا مُحَمَّدُ نَاشِرًا رُوحَ الْأُخُوَّةِ فِي بَنِي الْإِنْسَانِ
يَعْلُو "بِلَالُ" الْعَبْدُ أَشْرَفَ قُبَّةِ لِإِذِيَعٍ مِنْهَا أَشْرَفَ الْأَلْحَانِ

“Seni kardeşlik ruhunu insanlar arasında yayan biri olarak andım ey Resûl.

Köle Bilal, en yüce nağmeleri duyurmak için çıkar en yücesine kubbelerin.”

Kunsul, kasidesinin başka bir yerinde, Hz. Muhammed’in davasını savunmak için gösterdiği sebatı şu şekilde ifade etmektedir:⁵⁰

إِنِّي ذَكَرْتُكَ يَا مُحَمَّدُ وَالْعَدَى يَتَأَلَّبُونَ تَأَلَّبَ الدُّبَّانِ
ضَرَبْتُ عَلَى أَبْصَارِهِمْ وَقُلُوبِهِمْ لَيْلَ الْفَسَادِ أَصَابِعَ الشَّيْطَانِ
إِنِّي ذَكَرْتُكَ يَا مُحَمَّدُ مُصْغِيًا لِحَدِيثِ عَمِّ نَاصِحِ حَيْرَانَ
يُغْرِيكَ بِالذَّهَبِ الْوَفِيرِ وَكَمْ عَنَّتْ لِفُلْسٍ مِنْ مُهَجٍ وَمِنْ أَذْهَانَ

“Seni andım ey Resûl, kurtlar misali toplanıp bir araya gelmiş bütün düşmanların.

O fitne gününde, onların gözlerini ve kalplerini kapattı elleri şeytanın.

Seni andım ey Resûl, kulak verdiğiinde sözlerine sana çaresizce nasihat eden amcanın.

Altunlarla yolundan döndürmek ister seni ki çoğu insan peşindedir o altunların.”

Kunsul, Hz. Muhammed’i layıkıyla övmemiş olabileceğini söyleyerek kendisinden şu ifadelerle özür dilemektedir:⁵¹

يَا مَنْ يُثِيرُ حَمَاسَتِي بِكَمَالِهِ عُدْرًا إِذَا شَاهَدْتَ ضَعْفَ لِسَانِي

⁴⁹ Hafâcî, *Kıssatu 'l-Edebi 'l-Mehcerî*, s. 265; Abduddâim, *Edebu 'l-Mehcer "Dirâsetun Ta'siliyyetun Tahlîliyye li Eb'âdi 't-Tecribeti 't-Te'emmuliyye fi 'l-Edebi 'l-Mehcerî*, s. 276;

⁵⁰ el-Kûsî, *Muhammed fi Şi'ri 'n-Nasârâ 'l-'Arab*, s. 36-37.

⁵¹ el-Kûsî, *Muhammed fi Şi'ri 'n-Nasârâ 'l-'Arab*, s. 37.

هِيَ بَاقَةٌ تُهْدِي إِلَيْكَ زُهُورَهَا مِنْ خَيْرِ مَا يَزْهُو بِهِ بُسْتَانِي

“Ey kemali ile cesarettime cesaret katan, ifadelerimde bir noksanlık varsa şayet bağışla beni.

Sana sunduğum bir demet çiçektir bu sözlerim, en güzelinden hem de çiçek bahçelerimin”

Hiz. Muhammed’i şiirlerinde öven bir başka şair, Lübnan’lı Halim Dammous (ö. 1957) ise O’na olan sevgisini şu beyitlerle ifade etmektedir:⁵²

أَمْحَمَّدٌ وَالْمَجْدُ بَعْضُ صِفَاتِهِ مَجَّدَتْ فِي تَعْلِيمِكَ الْأَدْيَانَا
بُعِثَ الْجِهَادُ لَدُنْ بُعِثْتَ وَجُرِّدَتْ أَسْيَافٌ صَحْبِكَ تَفْتَحُ الْبُلْدَانَا
وَرَفَعْتَ ذِكْرَ اللَّهِ فِي أُمَّيَّةٍ وَثَنِيَّةٍ وَنَفَخْتَهَا الْإِيمَانَا
إِلَى مَسِيحِي أُحِبُّ مُحَمَّدًا وَأَرَاهُ فِي فَلَكِ الْعُلَا عُنُونَا

“Ey Muhammed ey yüce asalet sahibi, senin öğretilerinle bulur dinler şeref ile izzeti.

Senin olduğun yerde farz kılındı cihat, ashabınsa kılıçlarını çekmiş fetheder ülkeleri.

Sen ki putlara tapan Ümeyye oğulları arasında Allah’i zikredip daima imanı yaydın.

Ben bir Hristiyanım, Muhammed’i severim ve O’nu en tepesinde görürüm semanın.”

Halim Dammous, başka bir kasidesinde Hz. Peygamber’i şu beyitlerle övmektedir:⁵³

تَعَنِّي عَرُوسَ الشَّعْرِ بِاسْمِ مُحَمَّدٍ وَهَزِي بَنِي الدُّنْيَا بِسِيرَةِ أَحْمَدِ
لَعَمْرُكَ مَا الْأَدْيَانُ إِلَّا نَوَافِدُ تَرَى اللَّهُ مِنْهَا مُقْلَةَ الْمُتَعَبِّدِ

“Ey şiirlerin gelini, Muhammed’in ismini anarak aşka gel ve insanlığı titret Ahmed’in hayat düsturuyula.

”Ömrüne yemin olsun ki dinler, ibadet ehlinin baktıklarında Allah’i gördüğü birer pencereden ibarettir ancak.”

⁵² el-Kûsî, Muhammed Muşteha’l-Umem, s. 229; el-Kûsî, Muhammed fi Şi’ri’n-Nasârâ’l-‘Arab, s. 34.

⁵³ el-Kûsî, Muhammed Muşteha’l-Umem, s. 229; el-Kûsî, Muhammed fi Şi’ri’n-Nasârâ’l-‘Arab, s. 34.

Birçok kasidesinde Hz. Muhammed'i öven bir başka Hristiyan Arap şair George Saydah'tır. (ö. 1978) Şair, Miraç hadisesini de işlediği kasidelerinin birinde, Kudüs'ün içinde bulunduğu durumu Hz. Peygamber'e şikâyet etmektedir:⁵⁴

يَا مَنْ سَرَّيْتِ عَلِيَّ، الْبُرَا قِ، وَجُرُتِ أَشْوَاطَ الْعِنَانِ
 أَنْ الْأَوَانُ لِأَنْ تُجَبِّ دَ لَيْلَةَ الْمَعْرَاجِ.. أَنْ
 عَرَّجِ عَلِيَّ، الْقُدُسِ الشَّرِّ يَفِ فَفِيهِ أَفْدَانُ تُهَانَ
 ضَجَّ الْحَبِجُ بِهِ وَر بَعَ ضَرِيحُهُ وَالْمَسْجِدَانُ

"Ey Burak'a binerek yükselen ve gökyüzünün katlarını aşip giden.

Vakti geldi artık Miracı yaşamının yeniden, zamanı çoktan geldi.

Yüksel tekrar Kudüs-ü Şerif'in üzerinde, orada kutsallar çiğnenmekte şimdi.

Orada yürekleri daralır ziyaretçilerin, türbesi de iki mescit de korku içindedir şimdi"

Peygamber'i şiirlerinde öven bir başka Hristiyan Arap şair, aynı zamanda Kur'an-ı Kerim ve İslam diniyle ilgili yazdığı birçok kasideyle tanınan Filistin davasının savunucularından Nikola Yusuf Hanna'dır (ö. 1999). Şair, kasidelerinin birinde Hz. Peygamberle ilgili şunları söylemektedir:⁵⁵

مُحَمَّدٌ خَيْرُ الْخَلْقِ مِنْ آلِ هَاشِمٍ نَبِيِّ كَرِيمٍ وَالْجُدُودِ كِرَامِ
 لَقَدْ شَرَّفَ اللَّهُ الْوُجُودَ بِبِعْتَتِهِ وَتَمَّ لَهُ فَوْقَ الْأَنَامِ مَقَامِ
 أَنَارَ عُقُولًا أَوْغَلَتْ فِي ضَلَالِهَا وَأَزْرَى بِنُورِ الْبَدْرِ وَهُوَ تَمَامِ
 تَقِيُّ نَقِيٍّ زَاهِدٌ مُتَهَجِّدٌ عَزِيزٌ أَبِي لَيْسَ فِيهِ مَلَامِ

"Muhammed yaratılmışların en hayırlısıdır Hâşimilerden, yüce bir peygamberdir O, ecdadı yücelerden.

Allah kâinatı şereflendirdi O'nun peygamberliğiyle ve bütün yaratılmışların üzerinde bir makam sundu O'na.

⁵⁴ el-Bütî, *Muhtârât min Ecmeli 'ş-Şi 'ri fi Medhi 'r-Resûl*, s. 66-67; el-Kûsî, *Muhammed fi Şi 'ri 'n-Nasârâ 'l-'Arab*, s. 35-36.

⁵⁵ el-Kûsî, *Muhammed Muştaha 'l-Umem*, s. 232.

Dalalet ve sapkınlıkta kaybolup giden zihinleri nurlandırdı O, nuru dolunay halini alan ayın nurunu bile geçti.

Pak ve takva sahibidir, zahittir, geceleri ibadete kalkan, ulu, vakar sahibi ve ayıbı olmayan bir kimsedir O.”

İslam dini ve Hz. Peygamber’le ilgili kasideleri bulunan bir başka Hristiyan Arap şair de Lübnan’lı Mârûn Abbûd’tur (ö. 1962). Abbûd, Hz. Peygamberin fesahat ve belagatından bahsettiği beyitlerinde şunları söylemektedir:⁵⁶

لَوْلَا كِتَابُكَ مَا رَأَيْنَا مُعْجِزًا فِي أُمَّةٍ مَرْصُوصَةِ الْبَنِيَانِ
حَمَلْتُ إِلَى الْأَقْطَارِ مِنْ صَحْرَائِهَا قَبَسَ الْهُدَى وَمَطَارِفَ الْعِمْرَانِ

“Kitabın olmazsa mucize nedir bilmezdik ey Muhammed, birbirine sıkıca kenetlenmiş bir ümmetin içinde.

Bir ümmet ki sahralardan alıp dört bir yana taşıdı hidayet nurunu ve dört yanı mamur bir medeniyeti.”

Hz. Muhammed’i öven bir başka şair Lübnan’lı George Silsilmî (ö. 1968) ise kasidelerinin birinde şunları söylemektedir:⁵⁷

يَا سَيِّدِي يَا رَسُولَ اللَّهِ مَعْزِرَةٌ إِذَا كَبَا فِيكَ تَبْيَانِي وَتَفْصِيرِي
وَأَنْتَ رَبُّ الْبَيَانِ الْفَذِّ فِي لُغَةٍ تَسْنُوُ وَاللُّغَى حُسْنَ تَنْمِيقٍ وَتَنْصَوِيرِ

“Ey efendim, ey Resûl, özür dilerim yetersiz kalmışsa şayet seni övmekte sözlerim.

Sen ki bütün diller üzerinde olan benzersiz bir dilin ve eşsiz bir beyanın efendisisin.”

Bir diğer Suriye’li şair Vasfî Karanfilî (ö. 1978) ise Doğuyu kurtaran bir kahraman olarak gördüğü Hz. Peygamber’le ilgili şunları söylemektedir:⁵⁸

قَدْ يَقُولُونَ: شَاعِرٌ نَصْرَانِي يُرْسِلُ الْخُبَّ فِي كَذِبِ الْبَيَانِ
أَوْ عَارٌّ عَلَى فَتَى يَعْزُبِي أَنْ تَعْتَى بِالسَّيِّدِ الْعَدْنَانِي
صَاحٍ بِالشَّرْقِ وَاسْتَتَارَ نَبِيَّهُ فَتَنَادَوْا بِالْفُرْسِ وَالرُّومَانِ

⁵⁶ el-Kûsî, *Muhammed Muştaha 'l-Umem*, s. 233.

⁵⁷ el-Kûsî, *a.g.e.*, s. 233; el-Kûsî, *Muhammed fi Şi'ri'n-Nasârâ'l-'Arab*, s. 40.

⁵⁸ el-Kûsî, *a.g.e.*, s. 39.

أَفَكُنَّا لَوْلَا الرَّسُولِ سِوَى الْعُبْدَا نَ سَاءَتْ مَعِيشَةُ الْعُبْدَانِ
فَالنَّحِيَّاتِ وَالسَّلَامِ أبا القاسِمِ تُهْدَى إِلَيْكَ فِي كُلِّ آنِ
مَا تَرَأَيْتُ بِالْهَوَى، بَلْ سَقَانِي طَائِفُ الْخُبِّ وَالْهَوَى مَا سَقَانِي

“Diyebilirler ki: Hristiyan bir şair yalan dolu sözlerle Peygamber’e sunar sevgisini.

Arapların efendisini, kendinden geçerek anması bir Arap gencin ayıp değil ki.

Şarka seslenir tekrar canlansın diye Nebi, onlarsa Acemlerden ve Batıdan medet umar şimdi.

O Resûl olmasaydı, sürdüğümüz hayat kölelerin bile hayatından beter olmaz mıydı sanki.

Ey Eba'l-Kasım, hediye olsun sana selamların en güzeli her bir anında zamanın.

Riya yoktur sevgimde asla, bilakis senin aşkın ve sevgin suladı benim aşk dolu yüreğimi”

Jack Sabri Şemmâs ise *Hatemu'r-Rusul* isimli kasidesinde Resûlullah'a olan hayranlığını ve dilinin kesilmesi pahasına onu övmeğe ve savunmaya devam edeceğini şu beyitlerle ifade etmektedir:⁵⁹

يَمَّمْتُ (طَه) الْمُرْسَلِ الرُّوحَانِي وَيَجِلُّ (طَه) الشَّاعِرُ النَّصْرَانِي
يَا خَاتَمَ الرُّسُلِ الْمَوْشَّحِ بِالْهُدَى وَرَسُولَ نُبْلِ شَامِخِ الْبُنْيَانِ
مَاذَا أُسْطِرُّ فِي نُبُوغِ (مُحَمَّدٍ) دَرَبِ النَّجَاةِ وَشُعْلَةِ الْفُرْقَانِ
أَنَا يَا (مُحَمَّدُ) مِنْ سُلَالَةٍ يَعْزُبِ أَهْوَاكَ دِينَ مَحَبَّةٍ وَتَفَانِ
وَأَدُودُ عَنكَ مَوْلَاهَا وَمَتَّيَّمَا حَتَّى وَلَوْ أُجْزَى بِقَطْعِ لِسَانِ

“Yöneldim bu dinin peygamberi Taha'ya ve ben Hristiyan şair Taha olarak onu yücelttim.

Ey hidayet süsüyle süslenmiş yüce Resûl ve ey izzet sahibi ve sonuncusu peygamberlerin.

⁵⁹ el-Kûsî, *Muhammed Muştaha'l-Umem*, s. 235.

Modern Dönem Hristiyan Arap Şairlerin Şiirinde Hz. Muhammed Övgüsü

Ne yazabilirim ki dehası hakkında, kurtuluş yolu, hak ile batılı ayıran ışıık Muhammed'in.

Ben ki ey Muhammed, soyundanım Arapların, dinin sevgi ve ihlas dinidir, seni severim.

Savunurum seni, sana âşık biri olarak, kesilmesi pahasına olsa da dilimin.”

Mehcer şairlerinden Reşid Eyyüb (ö. 1941) ise Hz. Peygamberi ve kendisinden sonra gelen halifeleri şu beyitlerle övmektedir:⁶⁰

فَمَنْ يَا تُرَى أَعْلَى الْوَرَى كَمُحَمَّدٍ وَأَرْفَعُهُمْ مَجْدًا وَأَسْمَى مَنَاقِبَا
وَمَنْ مِثْلُ مَنْ قَادُوا الْخِلَافَةَ بَعْدَهُ وَكَانُوا لَصْرَحِ الْعَدْلِ مِنْهُ جَوَانِبَا

“Var mı ki acaba yaratılmışlar içinde ortaya koyduğu düsturlarla Muhammed'ten daha yücesi.

Benzeri var mı kendisinden sonraki halifelerin ki O'nun adalet sarayının duvarlarıydı her birisi.”

Mehcer şairlerinden Suriye'li Zeki Kunsul (ö. 1996) ise 1956 yılında İngiltere, Fransa ve İsrail'in düşmanca tutum ve siyasetine karşı Mısır'ın gösterdiği kahramanlığı övdüğü şiirinde Hz. Peygamber'den şu şekilde bahsetmektedir:⁶¹

لَا تَزْدَهْوَا بِأَسَاطِيلِ مُدَجَّجَةٍ لَا يَسْتَقِرُّ عَلَى الطُّغْيَانِ بُنْيَانُ
شُمُوحُ رُومَا عَلَى رَجْلِ الْمَسِيحِ هَوَى وَطَاطَأَتْ لِابْنِ عَبْدِ اللَّهِ تَيْجَانُ

“Övünmeyin sakın çokluğuyla yığdığımız silahlarınızın, bir gün yıkılır elbet zulüm ve zorbalık düzeni.

İsa'nın kuvveti önünde savruldu bütün azametiyle Roma ve Muhammed'e boyun eğdi taç sahipleri”

Şair, Vietnam Savaşına asker olarak katılmayı inancı gereği reddeden boksör Muhammed Ali'ye hitaben yazdığı *el-İmlâku'l-Esved* isimli kasidesinde,

⁶⁰ Reşid Eyyüb, *el-Eyyübüyyât*, Yayınevi yok, New York, 1916, s. 37; Nâdire Cemil Sirâc, *Şu'arâu'r-Râbitati'l-Kalemiyye*, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire, 1964, s.22.

⁶¹ Zeki Kunsul, *el-A'mâlu's-Şi'riyyetu'l-Kâmile*, tahk. Abdulmaksud Muhammed Said Hoca, Yayınevi yok, Cidde, 1995, s. 46.

Muhammed Ali'nin sergilediği bu onurlu duruşu cahiliye dönemi şair ve kahramanlarından Antere'nin duruşuna benzetmekte⁶² ve kasidesinin sonlarında Muhammed Ali'nin İslam dinine müntesip olması ve Hz. Muhammed'i bir rehber olarak bilmesi sebebiyle böyle bir duruş sergilediğini ifade ederek Hz. Peygamber'i övmektedir:⁶³

لِلسِّلمِ يَدْعُو وَلِلْمَعْرُوفِ فِي بَلَدٍ لَمْ يَبْقَ لِلَّهِ فِيهِ مَنْزِلٌ خَضِلٌ
 إِنَّ يَنْصُرُوهُ فَقَدْ رَاجَتْ تِجَارَتُهُمْ أَوْ يَخْذُلُوهُ فَإِنَّ الْحَقَّ مَا خَذَلُوا
 قَدْ بَاءَ بِاللَّعْنَةِ الْكُبْرَى "أَبُو لَهَبٍ" وَظَلَّ طَهُ هُوَ الْمِشْكَاهُ وَالْمَمْتَلُ

"Hep barışa ve iyiliğe davet eder O, Allah'a ibadet edilen tek bir evin kalmadığı bir diyarda.

Yardım etseler O'na şayet kurtuluşa ererler, yardım etmezler ise destek vermiş olmazlar hakka.

Lanetin en büyüğüne uğradı Ebu Leheb ve bir ışık ve rehber olarak kaldı hep Peygamber Taha."

Zeki Kunsul, *eş-Şâmu fi 'Aynâki* isimli başka bir kasidesinde ise Hz. Peygamberi şu beyitlerle övmektedir:⁶⁴

وَحَشَعْتُ لِالْقُرْآنِ دِينَ جِهَادٍ أَمَنْتُ بِالْإِنْجِيلِ ثُورَةَ مُصْلِحٍ
 لَمَّا حَادَ بِاسْمِ الْأَمِينِ الْحَادِي خَلَعَ الظَّلَامَ عَنِ الْأَنَامِ وَشَاحَهُ
 وَكَبَّتْ مَطَايَا الْكُفْرِ وَالْإِلْحَادِ ضَجَّكَتْ لِمَوْلِدِهِ الْفَضِيلَةَ وَالنَّدَى
 إِنَّ الخُطَامَ جَمِيعَهُ لِنَفَادِ لَمْ يَفْتَحِ الدُّنْيَا رَجَاءَ غَنِيمَةٍ
 وُلِدَتْ عَلَى شَفَةِ الْمَسِيحِ الْفَادِي لَكِنْ لِيَنْشُرَ دَعْوَةَ الْحَقِّ الَّتِي
 وَاخْتَشَعُ إِذَا ذُكِرَ النَّبِيُّ الْهَادِي فَاصْمُتْ إِذَا ثَلِيَ الْكِتَابُ مَهَابَةً

"İncil'e bir ıslahatçının devrim kitabı olarak iman ettim ve cihadın dinine, Kur'an'a derin saygı besledim.

⁶² Kunsul, a.g.e., s. 75.

⁶³ Kunsul, a.g.e., s. 76.

⁶⁴ Kunsul, a.g.e., s. 60.

Modern Dönem Hristiyan Arap Şairlerin Şiirinde Hz. Muhammed Övgüsü

Karanlık, insanlığın üzerinden çekip aldı örtüsünü, mırıldandığında ismini mazlumun yardımcısı O emin Peygamber'in.

Fazilet ve güzellikler O'nun doğumuyla tebessüm etti, küfür ile inkârın orduları ise O'nun karşısında devrildi.

Ganimet arzusuyla fethetmedi dünyayı, mallar da ganimetler de bitip tükenmeye mahkûmdur, bunu bilirdi.

Lakin O'nun bütün gayreti, kurtarıcı İsa Mesih'in dudaklarından dökülen bir hak davasını yaymak içindi.

(Öyleyse) Kur'an okunduğunda tâzim ile dinle onu ve huşu içinde ol zikredildiğinde doğru yolu gösteren O Nebi."

Zeki Kunsul, 1954 yılında yazdığı ve Suriye Kültür Cemiyeti'ni Arapları ve İslam'ı cesurca destek ve müdafaalarından dolayı övdüğü bir başka kasidesinin son beyitlerinde şunları söylemektedir:⁶⁵

قَدْ فَرَّقْنَا فِي الْحَيَاةِ مَذَاهِبُ لَكِنْ يُؤَلَّفُنَا سِوَاءَ الْمَقْصِدِ
إِنِّي لِأَخْنِي لِلرُّجُولَةِ هَامَتِي وَأَمْدُ كَفِّي بِالْوَلَاءِ السَّزْمِ
قَرَّتْ بِكُمْ عَيْنُ الْمَسِيحِ وَهَلَّتْ لِدِفَاعِكُمْ رُوحُ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ

"Gittiğimiz yollar hayatta ayırsa da bizleri, ortak hedeflerimiz yakınlaştırır bize birbirimizi.

Ben ki şecaat ile mertlik önünde eğerim başımı ve sonsuza dek itaat etme gayesiyle uzatırım elimi.

Gözü aydın oldu Mesih'in ve ruhu aydınlandı sevinçle müdafaanız için Peygamber Muhammed'in."

3. Hristiyan Arap Şairlerin Hz. Muhammed'i Şiirlerinde Övmelerinin Başlıca Sebepleri

Hristiyan Arap şairlerin şiirlerinde İslam kültüründen övgüyle bahsetmeleri ve Hz. Muhammed'i övmeleri sadece Arap milliyetçiliğiyle izah

⁶⁵ Kunsul, a.g.e., s. 63.

etmek pek doğru olmayacaktır. Söz konusu şairlerin gerek Arap-İslam kültürüne bağlılıklarını, gerekse bu kültür ve medeniyetin en güçlü unsurlarından biri olarak gördükleri Hz. Muhammed'i şiirlerinde övmelerinin temel sebepleri arasında, kendi vatanlarından uzakta, yabancılık çektikleri bir kültürde yaşamaları ve çocuklukla gençliklerine ait hatıralara duydukları özlem,⁶⁶ Batılı ülkelerin sömürgeciliğine ve özellikle Filistin'in işgaline karşı Arap İslam toplumlarının ortak bir tepki ortaya koymasına yönelik bir birliktelik oluşturma çabası,⁶⁷ gerek Batı toplumlarının, gerekse Arap İslam ülkelerinin maruz kaldıkları sosyokültürel ve ahlaki dejenerasyonun önüne geçme çabası ve bu yönde atılacak adımların Doğu medeniyetin güçlü unsurlarından biri olarak görülen İslam dininden de ilham alınması gerektiğine dair inanç ile Arap ülkelerindeki zulüm ve istibdada karşı ortak bir tavır oluşturma çabası⁶⁸ ve yine bu mücadelede Hz. Muhammed'in ortaya koyduğu ilkelerin destekleyici vazife göreceği inancı gibi sebepler sayılabilir.

3.1. Dini Münasebetler/Günlerin Etkisi

Mehcer edebiyatı⁶⁹ şairlerinin birçoğu, İslam kültürünü sahip oldukları ve savundukları Arap kültürünün de bir parçası olarak görmüşlerdir. Söz konusu şairler, Hz. Muhammed'i öven şiirleri yanında, Hz. Ali, İmam Gazâlî ve İbn Arabî gibi düşünürlerden de etkilenmişlerdir.⁷⁰ Bu şairlerin birçoğu İslam kültürüne vakıf olmanın yanında İslami literatürü ve Kur'an-ı Kerim'i okuyarak gerek üslubundan gerekse verdiği mesajlardan etkilenmişlerdir.⁷¹ Bu durumun bir

⁶⁶ Bkz: Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed eş-Şukeyr, *el-Eseru'l-İslâmî fi Şi'ri'l-Mehceri'l-Cenûbî*, Doktora tezi, Câmî'atu'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye Kulliyyetu'l-Luğati'l-'Arabiyye, Riyad, 2005, s.1.

⁶⁷ Mehcer edebiyatı şairlerinin Filistin davasını ele aldıkları şiirleriyle ilgili geniş bilgi için; Bkz. Abdulganî İravânî, Ali Said Âvî, Cemâl Tâlibî Karakışlâkî, Melâmihu'l-Kadiyyeti'l-Filistiniyye fi Edebi'l-Mehceriyyîn, *Mecelletu'l-Luğati'l-'Arabiyyeti ve Âdâbihâ*, İsfahan, 9 (2), 1434, 3-24.

⁶⁸ Hafâcî, *Kıssatu'l-edebi'l-mehcerî*, s. 11.

⁶⁹ Mehcer (göç/göçmen) Edebiyatı, 1860'lı yıllardan başlayarak 19. ve 20. yüzyıllarda Lübnan, Suriye, Ürdün, Filistin gibi ülkelerden Amerika Kıtası'na göç etmiş olan edebiyatçıların ortaya koyduğu edebiyattır. Mehcer edebiyatının ortaya çıkışı, göçmenlerin yerleştikleri ülkeler, göçmen sayıları, önemli edebiyatçıları ve ortaya çıkardıkları edebi akımlar konusunda daha geniş bilgiler için aşağıdaki eserlere bakınız:

Muhammed Abdulmun'im Hafâcî, *Kıssatu'l-Edebi'l-Mehcerî*, Dâru'l-Kitâbi'l-Lubnânî, Beyrut, 1973.

Hüseyn Yazıcı, *Göç Edebiyatı Batıyı Doğuya Taşıyanlar*, Kaknüs Yayınları, 2002, İstanbul.

⁷⁰ Sâbır Abduddâim, *Edebu'l-Mehcer "Dirâsetun Ta'sîliyyetun Tahlîliyye li Eb'âdi't-Tecribeti't-Te'emmuliyye fi'l-Edebi'l-Mehcerî*, Dâru'l-Ma'ârif, (1. bas.), Kahire, 1993, s. 94-98.

⁷¹ Bkz. Walid F.T. Shehada, Tengku Ghani Jusoh, Maheram Ahmad, Eseru'l-Kur'âni'l-Kerîm fi Edebi'n-Nasârâ min Udebâi'l-Mehcer, *International Journal of Islamic Thought*, 2, 2012, Malaysia, 102-109, s. 103.

göstergesi olarak bu şairlerin birçoğu Amerika’da yaşayan Müslümanların davetiyle mevlit programlarına ve diğer bazı dini etkinliklere katılmış ve Peygamber’i öven kasideler okumuşlardır.⁷² Bu etkinlikler, önemli oranda Hz. Peygamber’in doğum yıldönümü, kurban bayramı ve hicri yılbaşı münasebetiyle yapılıyordu. Bu şairlerden bazıları, Hz. Peygamber’in hayatında önemli bir yer teşkil eden bazı olaylara da değinmişlerdir. Örneğin mehcer şairlerinden Fevzî el-Ma‘lûf ile Şefik el-Ma‘lûf bazı şiirlerinde özel olarak Hz. Peygamber’in Miraç hadisesini işlemişlerdir.⁷³

Mehcer edebiyatının en önemli simalarından Cubrân Halîl Cubrân Müslümanlara şöyle seslenmektedir:

*“Bir Hristiyan’ın sözleri bunlar ey Müslümanlar, kulak verin! Yüreğimin bir köşesinde Hz. İsa, diğer bir köşesinde Hz. Muhammed vardır.”*⁷⁴

Mehcer edebiyatı şairlerinden Riyâd el-Ma‘lûf, Hz. Peygamber’in doğum yıldönümü münasebetiyle şunları söylemektedir:⁷⁵

يَا نَبِيَّ الْأَعْرَابِ وَالْإِسْلَامِ عِيدُكَ الْيَوْمَ بِهَجَّةٍ لِلْأَنَامِ
هُوَ يَوْمٌ مُّحَجَّلٌ عَرَبِيٌّ فِيهِ أَقْبَلْتَ مُشْرِقًا كَالْحُسَامِ
أَنْتَ يَا صَاحِبَ الرِّسَالَةِ فَخْرٌ أَنْتَ أَهْلٌ لِلْمَدْحِ وَالْإِكْرَامِ

“Ey Arapların ve İslam’ın Peygamberi, doğum gününün bir sevinç ve neşedir tüm insanlık için.

Arapların sevinç günüdür bugün ve parlayan bir kılıç misali nurunla böyle bir günde geldin.

⁷² Abduddâim, *Edebu'l-Mehcer “Dirâsetun Ta’siliyyetun Tahlîliyye li Eb’âdi’t-Tecribeti’t-Te’emmuliyye fi’l-Edebi’l-Mehceri*, s. 241.

⁷³ Bkz, Vilayat A. Jafarov, Saadat A. Ibrahimova, Meraj of Prophet Mohammed in the Reflection of South American Arab Mahjar Poetry, *International Journal of English and Literature (IJEL)*, Vol.4, Issue 2, April 2014, 46-52.

⁷⁴ Corc Saydah, *Edebu’l-Mehcer ve Udebâunâ fi’l-Mehâciri’l-Amrikiyye*, Dâru’l-‘İlm li’l-Melâyîn, Beyrut, 1957, s.139.

⁷⁵ Riyâd el-Ma‘lûf, *Ġamâimu’l-Harîf*, Matba’at Mâr Afrâm, by., 1974, s.110; Abduddâim, *Edebu’l-Mehcer “Dirâsetun Ta’siliyyetun Tahlîliyye li Eb’âdi’t-Tecribeti’t-Te’emmuliyye fi’l-Edebi’l-Mehceri*, s. 275.

Ey risâlet sahibi, sen bir iftiharsın ve sen ey Resûl, her türlü övgüyü de ikramı da hak edensin”

Lübnan’lı şair Nikola Fayad (ö. 1958) ise Hz. Peygamber’in doğum yıldönümü münasebetiyle yazdığı 49 beyitlik kasidesine şu beyitlerle başlamaktadır:⁷⁶

نَبِيُّ الْعَرَبِ الْهَمَنِي بَيَانَا عَلَى عَجْزِي أَهْزُبُهُ الزَّمَانَا
وَأَرْفَعُ لِلنُّفُوسِ لِيَوَاءِ حَقِّ وَأَبْسُطُهُ عَلَيَّ الدُّنْيَا أَمَانَا

“Arapların Peygamberi ilham verdi sözlerime, aczime rağmen O’nunla titretirim ben zamanı.

Bütün insanlık için taşırım onun hak sancağını ve örterim bir emân olarak üzerine dünyanın.”

Şair, kasidesinin devamında Hz. Muhammed’in cahiliye toplumunu nasıl medeni bir topluma dönüştürdüğünden ve İslam’ın kadına verdiği haklardan bahsettikten sonra, Arap toplumunun kurtuluşunun İslam ilkelerine sarılmakla mümkün olabileceğini, Batılılardan kendilerine hiçbir zaman bir hayır ve menfaat gelmeyeceğini ifade ederek kasidesini şu beyitlerle bitirmektedir:⁷⁷

ضَرَعْتُ إِلَى السَّمَاءِ بِحَقِّ عَيْسَى وَحَقِّكَ يَا مُحَمَّدُ أَنْ يُصَانَا

“Yakardım İsa hakkına huşu ile göğe kaldırıp başımı ve sen ey Muhammed senin de hakkın korunmalı.”

Suriye’li bir başka Hristiyan şair Nasr Sem’ân (ö. 1967) ise 1936 yılında Hz. Peygamber’in doğum yıldönümü münasebetiyle yazdığı kasidesinde şunları söylemektedir:⁷⁸

لَا تَسَلْ عَنِّ مُحَمَّدٍ وَاعْبُدِ الدُّنْيَا فَأَعْلَى كُنُوزِهَا أَوْضَاعُهُ
شَهِدَ اللَّهُ أَنَّنَا فِي سَبِيلِ الْحَقِّ وَالْمَجْدِ كُنَّا أَتْبَاعُهُ

⁷⁶ Nikola Fayad, *Refîfu 'l-Ukhavân*, Muessesetu Hindâvî, Windsor, 2017, s. 153; el-Küsî, *Muhammed fi Şi'ri'n-Nasârâ'l-'Arab*, s. 40.

⁷⁷ Fayad, *Refîfu 'l-Ukhavân*, s. 155.

⁷⁸ <http://www.masralarabia.com>, 28.11.2018 tarihinde erişildi.

Modern Dönem Hristiyan Arap Şairlerin Şiirinde Hz. Muhammed Övgüsü

“Muhammed kim diye sorma, gıpta et dünyayı ki en değerli hazineleridir Peygamber’in ahvâli.

Allah şahit olsun ki bizler, Hak ve izzet yolunda ancak O’na uyar ve O’na oluruz tabi.”

Peygamber’e övgü şiirleri yazan bir başka şair de eş-Şâ’iru’l-Karavî (Köylü şair) lakabıyla bilinen Lübnan’lı Reşîd Selîm el-Hûrî’dir (ö. 1984). Yoksulluk içinde büyüyen şair, hayatını Filistin ve Arap milliyetçilik davasına adanmış biridir.⁷⁹ Şair, Hz. Peygamber ve İslam dini ile ilgili görüşleri sebebiyle yaşadığı dönemin bazı Hristiyanları tarafından ihanetle ve Müslüman olmakla suçlanmıştır.⁸⁰ Arap vatanının işgal altında olmasından şikâyetçi olan el-Hûrî, 1933 yılında Ramazan Bayramı münasebetiyle okuduğu şiirde Hz. Peygamber’i bu ümmeti birleştiren bir unsur olarak görmekte ve taassubun gereksizliğine işaret etmektedir.⁸¹

أَكْرَمُ هَذَا الْعِيدِ تَكْرِيمَ شَاعِرٍ يَتِيَهُ بِآيَاتِ النَّبِيِّ الْمُعْظَمِ
وَلَكِدْنِي أَنْصُبُو إِلَى عِيدِ أُمَّةٍ مُحَرَّرَةِ الْأَعْنَاقِ مِنْ رِقِّ أَعْجَمِ
إِلَى عِلْمٍ مِنْ نَسْجِ عَيْسَى وَأَحْمَدَ وَأَمْنَةً فِي ظِلِّهِ أُخْتُ مَرْيَمِ

“Bir şair hürmetiyle, yüce Nebi’nin mucizeleriyle övünür ve bu bayrama hürmet ederim.

Lakin ecnebiye kulluk etmekten kurtulmuş hür bir ulusun bayramına ulaşmaktır dileğim.

İsa ile Ahmed’ten dokunmuş, gölgesinde Meryem’in kardeşi Âmine olan bir bayrak isterim”

el-Hûrî, Hz. Peygamber’in doğum yıldönümü münasebetiyle yazdığı bir başka kasidede şunları söylemektedir:⁸²

عِيدُ الْبَرِيَّةِ عِيدُ الْمَوْلِدِ فِي الْمَشْرِقَيْنِ لَهُ وَالْمَغْرَبَيْنِ دَوَى
عِيدُ النَّبِيِّ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ مَنْ طَلَعَتْ شَمْسُ الْهَدَايَةِ مِنْ قُرْآنِهِ الْعَلَوَى

⁷⁹ Bkz: Hüseyin Yazıcı, “Bir Arap Milliyetçisi Reşîd Selîm el-Hûrî, Hayatı ve Şiiri”, *Şarkiyat Mecmuası*, VIII, İstanbul, 1998, 167-180, s. 173.

⁸⁰ Bkz: Corc Saydah, *Edebanâ ve Udebâunâ fi’l-Mehâciri’l-Amrikiyye*, Dâru’l-‘İlm li’l-Melâyîn, Beyrut, 1957, s. 377.

⁸¹ El-Karavî, Reşîd Selîm el-Hûrî, *Divânu’l-A’âsir*, Matba’atu Mecelleti’ş-Şark, by., tsz., s. 111.

⁸² el-Bûtî, *Muhtârât min Ecmeli’ş-Şi’ri fi Medhi’r-Resûl*, s. 42; el-Kûsî, *Muhammed Muşteha’l-Umem*, s. 231; el-Kûsî, *Muhammed fi Şi’ri’n-Nasârâ’l-Arab*, s. 37.

“Bütün insanlığın bayramıdır Peygamber’in doğduğu gün, iki doğuda da iki batıda da yankılanır O’nun sesi.

Yüce Kur’an’ından hidayet güneşinin doğduğu, Abdullah’ın oğlumun, Nebi Muhammed’in bayramıdır bugün.”

el-Hürî, bu münasebetle İslam’ın şanlı tarihine işaret ederek o günlerin tekrar gelmesini temenni etmektedir.⁸³

يَا فَاتِحَ الْأَرْضِ مَيِّدَانَا صَارَتْ بِلَادُكَ مَيِّدَانَا لِكُلِّ
يَا حَبْدًا عَهْدُ بَغْدَادِ عَهْدُ بِرُوحِي أَفْـذِي عـوْدَهُ

“Ey yeryüzünü fethedip devletine meydan kılan, fethettiğin devletler güçlülere birer meydan oldu şimdi.

Tekrar geri gelse keşke, Bağdat ile Endülüs dönemi, o devirler için kendimi de akrabalarımı da feda ederim.”

Burada şairin tekrar gelmesini temenni ettiği devirler, İslam medeniyetinin en parlak dönemleri olan Abbasiler dönemi ile Endülüs Emevileri dönemidir. Şair, İslam Arap toplumunun yükseliş dönemleri olan bu dönemler için kendi canını bile feda edebileceğini ifade etmektedir. el-Hürî, şiirin devamında Arap toplumlarının dayanışma içinde olmaları gerektiğini, şanlı tarihi geri getirmenin ancak bu şekilde mümkün olabileceğini şu beyitlerle dile getirmektedir:⁸⁴

يَا قَوْمِ هَذَا مَسِيحِي لَا يُنْهَضُ الشَّرْقَ إِلَّا حُبْنَا الْأَخْوِي
فَإِنْ ذَكَرْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ فَبَلِّغُوهُ سَلَامَ الشَّاعِرِ

“Ey kavmim, bir Hristiyan olarak sesleniyorum: Doğuyu uyandıracak olan şey kardeş gibi sevmektir birbirimizi.

Resûlullah’ı zikrederseniz şayet hürmet etmek babından, köylü şairin selamını da O’na iletin”

Buradan, gerek el-Hürî’nin gerekse diğer bazı şairlerin şiirinde gördüğümüz gibi bu tür münasebetlerde Arap milliyetçilik duygusunu diri tutma eğilimleri olduğu görülmektedir.

⁸³ el-Bütî, *Muhtârât min Ecmeli’ş-Şi’ri fi Medhi’r-Resûl*, s. 42; el-Kûsî, *Muhammed Muşteha’l-Umem*, s. 231; el-Kûsî, *Muhammed fi Şi’ri’n-Nasârâ’l-Arab*, s. 37.

⁸⁴ el-Bütî, *Muhtârât min Ecmeli’ş-Şi’ri fi Medhi’r-Resûl*, s. 42.

Hız. Peygamber'in doğum yıldönümü münasebetiyle Brezilya'daki Sao Paulo Camisi'ne davet edilen Riyâd Ma'lûf ise bu bayramın öneminden bahsettiği kasidesinde Hz. Peygamber'i şu beyitlerle övmektedir:⁸⁵

شَرَقْنَا بِاسْمِ بَعِيدِكَ زَهْوًا شَرَقْنَا كُلَّهُ بِعِيدِكَ عِيدًا
أَيْنَمَا سِرْتِ رَكْعٍ لَصَلَاةٍ وَدُعَاءٍ كَأَنَّمَا الشَّرْقُ مَعْبَدًا
يَا لَتِلْكَ السَّمَاوَاتِ الشُّمِّ تَعْلُو نَاطِحَاتِ السَّحَابِ فِيهَا تُمَجِّدُ
بُورِكَتِ مَكَّةُ وَبُورِكَ يَوْمٌ أَنْتَ فِيهِ وُلِدْتَ لِلدِّينِ مَرْقَدُ
وَكَفَى العَرَبَ فخرُهُم بِنَبِيِّ عَبَقَرِيٍّ هُوَ النَّبِيُّ مُحَمَّدُ

"Bütün Şark, kutlu doğumunla iftihar ederek gülümser, bütün Şark bir bayram gününü yaşar.

Senin yürüdüğün her bir yer namaz ve dua için rükûa varır, Şarkın dört bir tarafı adeta bir mâbet.

O yüksek minareler ki yücelirler okunduğunda ezanlar ve övünür onların yüceliğiyle gökdelenler.

Hayırlarla dolup taşı Mekke ve o gün, hayırlarla dolup taşı bu dinin önderi olarak doğduğun yer.

Bütün Araplara bir iftihar olarak yeter, Peygamberleridir çünkü bir deha olan yüce Muhammed."

Bir başka mehcer şairi Mişel Mağribî (ö. 1977), Hz. Peygamber'in doğum yıldönümü münasebetiyle Sao Paulo'daki camide, Hristiyan ve Müslümanların katıldığı bir etkinlikte *Sayhatu's-Sahra* isimli kasidesini okur ve bu kasidede, Hz. Peygamber'in dünyaya gelişinden vahyin gelişine kadarki süreci özetler.⁸⁶ Mağribî, 1961 yılında bir kez daha Müslümanların davetiyle Hz. Peygamber'in doğum yıldönümü münasebetiyle aynı camide kutlamalara katılır ve *Lebbeyke Nûre'l-Muslimîn* isimli kasidesini okur. Şairin Hz. Peygambere olan sevgisini ve İslam'ın şanlı geçmişini ifade ettiği kasidenin giriş kısmı şu şekildedir:⁸⁷

أَبِ لِنَحْدُنْ، النَّبِيُّ الأَعْظَمُ فَأَكَادُ أَقْتَطِفُ النُّجُومَ وَأَنْظُمُ

⁸⁵ el-Ma'lûf, *Ğamâimu'l-Harîf*, s. 108-109; Abduddâim, *Edebu'l-Mehcer "Dirâsetun Ta'siliyyetun Tahliliyye li Eb'âdi't-Tecribeti't-Te'emmuliyye fi'l-Edebi'l-Mehceri*, s.82.

Bkz. el-Kûsî, *Muhammed fi Şi'ri'n-Nasârâ'l-'Arab*, s.38.

⁸⁶ Kaside için bkz. Mişel Mağribî, *Dîvân Emvâc ve Suhûr*, Matba'atu's-Safedî, Sao Paulo, 1977, s. 333-334.

⁸⁷ Mağribî, a.g.e., s.264.

حَدَّثْتُ مَا حَدَّثْتُ مِنْ آيَاتِهِ فَإِذَا مَلَائِكَةُ الْقَبْرِ بَضُّوا نُجُومَهُ
وَتَقَعُوا أَكْثَرًا مِنْ مَدَائِحِ أَحْمَدِ هَذِهِ الدُّرُورُ تُصْغِرُ أَلْبَابَنَا الْأَنْحُدُ

“Öyle coşturur ki o yüce Peygamber beni, yıldızları toplayıp neredeyse, yazacağım ona dizelerimi.

Ayetlerinden nice ayetler okudum ve her okuduğumda şiir melekleri başımın üstünde kanatlanıverdi.

Melekler, Ahmed’i daha çok öv, der bana, zira O’nu her övdüğünde yıldızlar bile kulak verir.”

Arjantin, Brezilya gibi Arap göçmenlerin yaşadığı ülkeler ile bazı Arap ülkelerinde Müslüman cemiyetlerin davetiyle İslami etkinliklere katılarak kasideler okuyan bir başka şair de George Saydah’tır. Saydah, *el-Mevlidu'n-Nebevî* isimli uzun kasidesinin ilk beyitlerinde şunları söylemektedir.⁸⁸

وَجَاءَ أَطْلَ عَلَى الزَّمَانِ لِأَلَاؤُهُ شَقَّ الْعَنَانَ
فِيهِ شُعَاعُ النَّيِّرَاتِ وَفِيهِ أَنْفَاسُ الْجِنَانِ

“O Peygamber’in yüzü ışık saçarak zamana göründü ve semaya dek uzandı adeta O’nun nuru.

Ondadır ve onda toplanır cümle ışıkların nuru ve ondadır yine Cennetlerin bütün kokusu.”

Suriye’li şair Abdullah Yorkie Hallâk (ö. 1996) ise 1961 yılında, Hz. Peygamber’in doğum yıldönümü münasebetiyle Şam’da düzenlenen bir etkinlikte, Hz. Peygamber’i yücelterek övmesinin sebeplerini sıralayarak şunları söylüyor.⁸⁹

قَبَسُ مِنَ الصَّخْرَاءِ شَعَشَعَ نَوْرُهُ فَجَلَا ظِلَامَ الْجَهْلِ عَنْ دُنْيَانَا
وَمَشَى، وَفِي أَرْدَانِهِ عَبَقُ الْهُدَى وَأَرِيحُ فَضْلَ عَطَّرَ الْأَكْوَانَا
إِنِّي مَسِيحِيُّ أَجَلٌ مُحَمَّداً وَأَرَاهُ فِي سِفْرِ الْعُلَا عُنُونَا
وَأَطَّيْتُ الرَّأْسَ الرَّفِيعَ لِذِكْرٍ مَنْ صَاغَ الْحَدِيثَ وَعَلَّمَ الْقُرْآنَا
إِنِّي أَبَاهِي بِالرَّسُولِ لِأَنَّهُ صَقَلَ النُّفُوسَ وَهَدَّبَ الْوُجْدَانَا
وَلِأَنَّهُ دَاسَ الْجَهَالَةِ وَأَنْتَضَى سَيِّفَ الْجِهَادِ فَحَطَّمَ الْأَوْثَانَا

⁸⁸ George Saydah, *Hikâyetu Muğterib*, Dâr Mecelletu Şi’r, Beyrut, 1960, s. 332; Sâmî el-Kiyâlî, *el-Edebu'l-'Arabi'l-Mu'âsir fî Süriye*, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire, 1968, s. 276.

⁸⁹ Abdullah Yorkie Hallâk, *Dîvân Huyûti'l-Ġamâm*, Matba'atu Kâmil es-Seb', Kahire, 1942, s. 100-102; el-Kûsî, *Muhammed fî Şi'ri'n-Nasârâ'l-'Arab*, s. 38.

“Çölden bir kıvılcım misali, cehaletin karanlığını dünyamızdan söküp atarak aydınlattı bizi nuru.

Yürüdü yenlerinde hidayetin ışıldayan nuru ve kâinata bir misk gibi yayılan faziletin kokusu.

Bir Hristiyan olarak yüceltirim Muhammed’i ve ulvî kitapların en güzel yerinde onu görürüm.

Ağzından inci gibi sözler döküleni ve Kur’an’ı öğreteni anmak için dik tuttuğum başımı eğerim.

İftihar ederim o Resûlle, O’dur çünkü nefisleri terbiye eden ve O’dur vicdanlara güzellik katan.

O’dur çünkü cehalete savaş açan ve O’dur cihat kılıcını çekip putları paramparça eden.”

Şair, Hristiyan Arap şairlerin çoğunun yaptığı gibi Hz. Muhammed’e hitaben kasidesine önce övgü kısmıyla başlıyor, daha sonra şikâyet ve temennilerini dile getirerek O’nun cahiliye Araplarını karanlıktan aydınlığa nasıl çıkardığını şu beyitlerle ifade ediyor:⁹⁰

أُمَحَمَّدُ وَالْمَجْدُ نَسَجُ يَمِينِهِ مَجَّدْتَ فِي تَعْلِيمِكَ الْأَدْيَانَ
وَسَحَقْتَ رَأْسَ الشَّرِّ حِينَ وَطِئْتَهُ وَزَرَعْتَ فِي قَلْبِ الْعَتَى حَنَانًا

“Elleriyle izzeti süsleyen ey Muhammed, senin öğretille buldu dinler izzet ile şerefi.

Sen ki kötülüğün başını ayaklar altına aldın ve zalimlerin kalbine sevgiyi yerleştirdin.”

Hz. Peygamber’in doğum yıldönümü münasebetiyle düzenlenen etkinlikte Nasr Sem‘ân ise kasidesinde milletlerin selama durduğu bir Hz. Peygamber’i övmekte ve içinde buldukları durumu kendisine şikâyet etmektedir:⁹¹

كَوْكَبٍ رَحَّبَ الْوُجُودُ بِهِ يَوْمَ مَ تَجَلَّى عَلَى الْوُجُودِ شِعَاعُهُ
شَهِدَ اللَّهُ أَنَّنَا فِي سَبِيلِ الْ حَقِّ وَالْمَجْدِ كُلُّنَا أَتْبَاعُهُ
أَعْيَذُكَ أَنْ تَكُونَ رَسُولَ قَوْمٍ أَضَاعُوا مَا وَقَفْتَ عَلَيْهِ جَهْدُكَ
فَقُمْ إِنَّ الْعُرُوبَةَ رَهْنُ ضَائِمٍ أَطَالَ وَصَالَهُ وَأَطَلَتْ صَدَاكَ

⁹⁰ Hallâk, *Dîvân Hıyûtu'l-Ġamâm*, s. 101.

⁹¹ İsa en-Nâ‘ûrî, *Edebu'l-Mehcer*, Dâru'l-Ma‘ârif, Kahire, tsz., s. 118.

“Bir ay misali, ortaya çıkıp aydınlattığında her yanı, hoş geldin dedi O’na kâinat.

Allah şahit olsun ki bizler her birimiz, hak ile izzet yolunda O’nun tabileriyiz.

Savaşını verdiği değerleri kaybeden bir kavmin resûlü olamazsın sen, haşa.

Kalk ey Resûl! Araplık zulümle zilletin esiridir şimdi ve sen de bu yüzden gelmez oldun.”

Bir başka Suriye’li şair Husna Reşid Georgies Gurab (ö. 1950), Hz. Peygamber’in doğum yıldönümü münasebetiyle şunları söylüyor:⁹²

شُعْلَةُ الْحَقِّ لَمْ تَزَلْ يَا مُحَمَّدُ مُنْذُ أَضْرَمْتَ نَارَهَا تَتَوَقَّدُ
عَمَرَ الْأَرْضِ نُورُهَا فَإِذَا رُمْتَ دَلِيلًا فَعُدَّ إِلَى الْأَرْضِ وَاشْهَدُ
جِئْتَ وَالنَّاسُ فِي ضَلَالٍ وَغِي وَمِنَ الْهُدَى فِي يَدَيْكَ مُهَنَّدُ

“Sönmedi hak meşalesi ey Muhammed, sen ateşlediğinden beri ışık saçıyor.

Onun nuru kapladı tüm yeryüzünü, bir delil istersen şayet yeryüzüne dön de bak.

Sen geldiğinde sapkınlık içindeydi insanlar, seninse elinde hidayetten bir kılıç vardı.”

Müslüman cemiyetlerin davetiyle Hristiyan Arap şairlerin kasidelerini okudukları bir başka etkinlik de Kurban bayramıdır. Bu etkinliklerin birinde George Saydah, kasidesinde şunları söylemektedir:⁹³

عِيدُ الْأَضْحَايِ نَوْرٌ سَبِّحْ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ
وَاشْرَبْ شَرَابًا طَهُورًا مَوْلَاكَ أَجْرَاهُ كَوْتُرٌ

“Nur saçtı Kurban Bayramı, Rabbin için tespih ederek kurban kes.

İç temiz olanlarından içeceklerin, Rabbin O’na sunmuştur Kevser.”

Müslüman cemiyetlerin davetiyle Hristiyan Arap şairlerin şiir okudukları bir başka etkinlik de hicri yılbaşıdır. Mehcer şairlerinden Halil Mutrân (ö. 1949), Peygamber’in hicretini anlattığı 67 beyitlik kasidesinde, hicretin İslam

⁹² Hafâcî, *Kıssatu'l-Edebi'l-Mehcerî*, s. 725.

⁹³ Saydah, *Hikâyetu Muğterib*, s. 339.

tarihindeki önemine değinmiş ve Hz. Peygambere ve sahabesine olan sevgisini dile getirmiştir. Kasidenin ilk beyti şu şekildedir:⁹⁴

هَلَّ الْهَلَالُ فَحَيُّوا طَالِعَ الْعِيدِ حَيُّوا الْبَشِيرَ بِتَحْقِيقِ الْمَوَاعِيدِ

“Bayram geldi selama durun gelen bu bayrama ve selam verin o Müjdeciye vaatlerini gerçekleştirdiği için.

Mutrân, kasidesinin devamında hicretin Arapları nasıl tevhit bayrağı altında birleştirdiğini şöyle anlatıyor:⁹⁵

فَإِذْ عَلَا الْقَوْمُ فِي إِيْدَائِهِ خَطْلًا وَشَرَّدُوا تَابِعِيهِ كُلَّ تَشْرِيدِ
دَعَا الْمُؤَلِّينَ إِزْمَاعًا لِهَجْرَتِهِ فَلَمْ يُجِبْهُ سِوَى الرَّهْطِ الصَّنَادِيدِ
مَضَى هُوَ الْبَدْءُ وَالصِّدِّيقُ يَصْحَبُهُ يُغَامِرُ الْحُزْنَ فِي تَيْهَاءِ صَايُخُودِ

“Hani toplanmıştı ya sapkın bir topluluk eziyet etmek için O’na ve evsiz barksız bırakmışlardı peşinden gidenleri.

Mümin olanları davet etmişti hicret etsinler diye, onlardan ancak güçlü olanlar bu davete icabet etmişti.

O çıktı önce yola ve yanında O’na arkadaşlık eden es-Siddik vardı, kasvetli çölün ortasında O’nu bir hüüzün kaplamıştı.”

Mutrân’ın kasidesinde hicreti tafsilatıyla anlatması, İslam kültürü ile tarihini iyi düzeyde bildiğini de göstermektedir. Mutrân, hicretin aslında büyük hedef ve gayeler için yapıldığını, dolayısıyla hayatın kendisinin cihat etmekle anlam kazanabileceğini şu beyitlerle ifade etmektedir:⁹⁶

عَانِي مُحَمَّدُ مَا عَانِي بِهَجْرَتِهِ لِمَأْرَبٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مَخْمُودِ
وَكَمْ غَزَاةٍ وَكَمْ حَرْبٍ تَجَشَّمَهَا حَتَّى يَعُودَ بِتَمَكِينٍ وَتَأْيِيدِ

“Zorluklar çekti Muhammed hicret ederken, Allah yolunda övgülere layık bir amaca varmak için.

Nice savaşlara ve nice gazvelere katıldı, muzaffer olup davasını güçlü ve daim kılmak için.”

⁹⁴ Halil Mutrân, *Dîvân*, Dâru’l-Ma‘ârif, Kahire, 1948, II. 39.

⁹⁵ Mutrân, *Dîvân*, II. 41.

⁹⁶ Mutrân, *Dîvân*, II. 41.

Mutrân, hicret etmeye zorlanmış diğer peygamberleri de zikrettiği bir başka kasidesinde, hicretin kutsal gayelere ulaşmanın yollarından biri olduğunu şu beyitlerle ifade etmektedir:⁹⁷

مُوسَى وَعِيسَى بَعْدَهُ وَمُحَمَّدٌ
فَرُّوا مِنَ الظُّلَمِ أَيَّ قَرَارٍ

“Musa sonra İsa ve bir de Muhammed, zalimlerden uzaklaşıp gittiler en uzaklara.”

3.2.Arap Milliyetçiliğini Diri Tutma İsteği

19 ve 20. yüzyıllarda Arap ülkelerinin sömürgeleştirilmesine yönelik teşebbüsler, milliyetçilik akımının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Söz konusu dönemlerde Müslüman Araplarla Hristiyan Arapları bir arada tutan etkenlerden biri de Arap milliyetçiliği idi. Zira farklı dinlere inanmakla birlikte aynı kavme müntesip olmaları, çoğu zaman bu dava etrafında bir araya gelmelerine zemin hazırlıyordu. Onları bir arada tutan Arapçılık duygusu, İslam öncesi dönemden başlayarak İslam sonrası dönemde de sürmüş ve modern döneme kadar farklı yansımaları olmuştur. Zaten İslam öncesi dönemde de Yemen’de Monofizit Hristiyanlarla, Bahreyn ile Yemâme’deki Hristiyan kabileler ile Mekke ve Taif gibi şehirlerde yaşayan Hristiyanların Arabistan’daki varlığı söz konusuydu.⁹⁸ Arap coğrafyasında modern devlet ile vatandaşlık kavramlarının ortaya çıkmasıyla birlikte bu durum değişmemiş ve bu coğrafyada yaşayan Hristiyanlar, Arap-İslam kültür ve tarihini kendi kültür ve tarihlerinin bir parçası olarak görmeye devam etmişler ve bu mirasa sahip çıkmanın gerekliliğine olan inançları devam etmiştir. Özellikle 20. yy.’ın ortalarında milliyetçilik akımının ortaya çıkmasıyla bu aidiyet daha da güçlenmiştir.⁹⁹

Bütün bu sebepler yanında ortak tarih bilincinin oluşturulması çabası ile Arap İslam kültürünün bilinmesi için gösterilen çabalar, temelde milliyetçilik duygu ve davasının bir tezahürüdür. Dolayısıyla bu durum, edebi bir ürün olarak Hristiyan Arap şairlerin şiirlerinde kendini göstermiş ve Hz. Muhammed’i öven şiirlerin bir kısmı bu minvalde ortaya çıkmıştır. Bu durum, özellikle vatanlarından uzak yaşayan mehcer edebiyatı şairlerinde kendini daha fazla göstermiştir.

⁹⁷ Mutrân, *Dîvân*, II. 233-278.

⁹⁸ Rıdvân es-Seyyid, *Mefâhîmu 'l-Cemâ'âti fi 'l-İslâm*, Dâru't-Tenvîr, Beyrut, 1984, s. 166.

⁹⁹ Bkz; Bedevî Servet, *en-Nuzumu 's-Siyâsiyye ve 'n-Nazariyyetu 'l-Âmmetu li 's-Siyâse*, Dâru'n-Nahdati'l-'Arabiyye, Kahire, 1967, I. 37.

Bu minvalde yazılan kasidelerin çoğuna bakıldığında, Hristiyan Arap şairlerin Hz. Peygamber'i veyahut İslam dinini övdükleri şiirlerin devamında, çoğunlukla Arapların içinde bulunduğu duruma da işaret ettikleri ve şanlı geçmişi överek Arapları uyanmaya çağırdıkları görülmektedir.

Mehcer şairlerinden Lübnan'lı Mahbûb el-Hürî eş-Şartûnî (ö. 1931) *Uhibbuhum* isimli kasidesi, bu tür kasidelere örnek oluşturacak kasidelerden biri olup giriş kısmı şu şekildedir:¹⁰⁰

قالوا تُحِبُّ الْعَرَبَ؟ قُلْتُ أُحِبُّهُمْ يَفْضِي الْجَوَارِ عَلَيَّ وَالْأَرْحَامَ
قالوا: لَقَدْ بَخَلُوا عَلَيْكَ، أَجَبْتُهُمْ أَهْلِي وَإِنْ بَخَلُوا عَلَيَّ كِرَامَ
قالوا الدِّيَانَةَ، قُلْتُ جِبِلُّ زَائِلٌ وَيَزُولُ مَعَهُ حَزازَةٌ وَخِصَامَ
وَمُحَمَّدٌ بَطَلُ الْبَرِيَّةِ كُلِّهَا هُوَ لِلْأَعْرَابِ أَجْمَعِينَ إِمَامَ

“Arapları sever misin dediler, evet severim, dedim. Komşu ve akraba olmam, onları sevmemi gerektirir.

Sana karşı cimri davrandılar, dediler. “Akrabalarım cimrilik yapsalar da cömertler.”, diye cevap verdim.

Dinleriniz farklı, dediler bana, bu zamanlar, gelip geçici zamanlardır, kinler de düşmanlıklar da biter, dedim.

Muhammed, bütün beşeriyetin kahramanıdır ve O'dur ancak bütün Arapların yegâne önderi, dedim.”

Şair burada akrabalık ve komşuluğun Arapları sevmek için geçerli sebeplerden biri olduğunu söylüyor ve Peygamber'i bir şahsiyet olarak bütün beşeriyet ve özelde Hristiyan ve Müslümanlar için bir kahraman olarak görüyor.

Arap milliyetçilik duygusunun diri tutulması için kültürel ve edebi etkinlikler düzenleyen modern dönem Hristiyan Arap şairleri, bu etkinliklerde Arapların şanlı mazisini ve İslam'ın yüceliğini dile getirirlerdi. Bu etkinliklerden

¹⁰⁰ Mahbûb el-Hürî eş-Şartûnî, *Dîvân*, Matba'atu Cerîdeti's-Semîr, New York, 1937, s. 88; Hafâci, *Kıssatu'l-Edebi'l-Mehcerî*, s. 641; Abduddâim, *Edebu'l-Mehcer* “*Dirâsetun Ta'siliyyetun Tahlîliyye li Eb'âdi't-Tecribeti't-Te'emmuliyye fi'l-Edebi'l-Mehcerî*, s. 103; Abdulkarim el-Eşter, *Evrâk Mehceriyye*, Dâru'l-Fikri'l-Mu'âsir, Beyrut, tsz., s. 124.

birinde İlyas Ferhat (ö. 1976), *Yâ Resûlallah* isimli kasidesinde Peygamber’i yeryüzünü aydınlatan ve cehaleti yok eden bir yıldız olarak nitelemektedir.¹⁰¹

كَوْكَبٌ لَمْ تُدْرِكِ الشَّمْسُ عَلْوَهُ غَمَرَ الْأَرْضَ بِأَنْوَارِ النُّبُوَّةِ
تَرَفُّبُ الدُّنْيَا وَمَنْ فِيهَا دُنُوَهُ لَمْ يَكْذُ يَلْمَعُ حَتَّى أَصْبَحَتْ
فُتِحَتْ فِي مَكَّةَ لِلنُّورِ كُـوَّةُ بَيْنَمَا الْكَوْنُ ظَلَامٌ دَامَسُ

“Nübüvvetin nuruyla kapladı bütün yeryüzünü, bir ay misalidir O ve güneş bile yetişemez O’nun yüceliğine.

Parıldamaya devam etmekte O’nun ışığı, öyle ki dünya ve bütün dünya halkları gözetlemekte O’nun yakınlaşmasını.

Kâinatı kapladığında zulmet ve karanlıklar, Mekke’de bir pencere açıldı O’nun aydınlığı yayılsın diye.”

Şair kasidesinin devamında İslam’ın ilerlemek ve kardeşlik duygusunu canlı tutmak için yegâne çare olduğunu Araplara şu şekilde ifade ediyor:¹⁰²

إِنَّ فِي الْإِسْلَامِ لِلْعَرَبِ عُلَا إِنَّ فِي الْإِسْلَامِ لِلنَّاسِ أُخُوَّةُ

“İslam’dadır Araplar için şan ve yücelik, İslam’dadır ancak bütün insanlık için kardeşlik.”

Kasidesinin sonunda şair, İslam’ı gerçek anlamda okumak ve anlamak isteyenlerin doğru bilgileri güvenilir kaynaklardan almaları gerektiğini şu beyitlerle ifade etmektedir:¹⁰³

فَادُسِ، الْأِسْلَامَ بِأَهْلِهِ تَلَّةً، نَطُتْهُ، اللَّهُ فِيهِ وَحُؤُهُ
بِأَسْوَلَ، اللَّهُ أَنَا أُمَّةٌ زَحَمَا التَّضَلُّلِ، فِي، أَعْمَةٍ، هُوَّةُ
ذَلِكَ الْخَلِّ، الذِّ، حَارِنْتُهُ لَمْ نَدَلْ، نَطُتْهُ، فِي، الشَّرِّ، عُنْتُهُ

¹⁰¹ Hafâcî, *Kıssatu'l-Edebi'l-Mehcerî*, s. 563; Abduddâim, *Edebu'l-Mehcer* “Dirâsetun Ta’siliyyetun Tahlîliyye li Eb’âdi’t-Tecribeti’t-Te’emmuliyye fi’l-Edebi'l-Mehcerî”, s.276; el-Kûsî, *Muhammed Muşteha'l-Umem*, s. 232; el-Kûsî, *Muhammed fi Şi’ri’n-Nasârâ’l-‘Arab*, s. 39.

¹⁰² Hafâcî, *Kıssatu'l-Edebi'l-Mehcerî*, s. 563; Abduddâim, *Edebu'l-Mehcer* “Dirâsetun Ta’siliyyetun Tahlîliyye li Eb’âdi’t-Tecribeti’t-Te’emmuliyye fi’l-Edebi'l-Mehcerî”, s.276; el-Kûsî, *Muhammed Muşteha'l-Umem*, s. 232; el-Kûsî, *Muhammed fi Şi’ri’n-Nasârâ’l-‘Arab*, s. 39.

¹⁰³ el-Kûsî, *Muhammed Muşteha'l-Umem*, s. 232; el-Kûsî, *Muhammed fi Şi’ri’n-Nasârâ’l-‘Arab*, s. 39.

Modern Dönem Hristiyan Arap Şairlerin Şiirinde Hz. Muhammed Övgüsü

“Ey İslam’ı bilmeyen, öğrenmeye çalış onu, onda bulursun çünkü Allah’ın kudret ile şefkatini.

Ey Allah’ın Resûlü, bizler dalaletin en derin uçurumlara sürüklediği bir ümmet olduk artık.

Daima savaşıp durduğun o cehalet, Doğuda zulmiyle ortaya çıkmakta hep, nihayeti yok.”

Birçok kasidesinde Hz. Muhammed’i öven mehcer şairlerinden Lübnan’lı George Ğarîb (Ebu’l-Fadl el-Velîd) (ö. 1941) ise 300 beyitten oluşan kasidesinde Arap İslam toplumunun ıslahı için gerekli düsturları sıralamakta ve Müslüman olmanın gereklerinden birinin de milliyetçilik duygusuna sahip olmakla gerçekleşebileceğini söylemektedir.¹⁰⁴ 1916 yılında Müslüman olduktan sonra İlyas olan ismini Velid olarak değiştiren¹⁰⁵ şairin, Peygamber sahabesini övdüğü 100 beyitlik kasidesi bulunmaktadır.¹⁰⁶ Bunun yanında şair başka bir kasidesinde Hz. Peygamber’i şu beyitlerle övmektedir:¹⁰⁷

يَا أَحْمَدُ الْمُرْتَضَى وَالْمُرْتَجَى أَبَدًا أَنْتَ مِنْ سَطَوَاتِ الرُّومِ تَحْمِينَا
وَكَيفَ أَوْفَى خَيْرَ مَنْ وَطِئَ الثَّرَى مِنْ الْمَدْحِ حَقًّا وَالْتِنَاءِ عِيَاءِ

“Ey daima kendisinden razı olunan ve özlenen Ahmed, sen ki Roma’nın (Batının) zulmünden korursun bizi.

Nasıl övebilirim ki hakkıyla, yeryüzüne ayak basanın en hayırlısını ki zordur hakkıyla övebilmek kişiyi.”

Şair, yaşadığı ve alıştığı toplumdaki, yani Doğudan uzak geçirdiği günleri esaret günlerine benzetmekte ve Arap olmakla iftihar ettiğini şu beyitlerle ifade etmektedir:¹⁰⁸

أَنَا الْعَرَبِيُّ بَيْنَ الرُّومِ أَمْشَى غَرِيبًا أَوْ أَعَدُّ مِنَ الْأَسَارَى
رَأَيْتُ عُرُوبَتِي شَرَفًا وَفَخْرًا قَبِيتُ أَوْدُ إِسْلَامِ النَّصَارَى

“Ben ki Rumlar (Batılılar) arasında yapayalnız yürüyen bir Arabım ve bir esir gibiyim aralarında.

¹⁰⁴ Abduddâim, *Edebu’l-Mehcer “Dirâsetun Ta’siliyyetun Tahliliyye li Eb’âdi’t-Tecribeti’t-Te’emmuliyye fi’l-Edebi’l-Mehceri*, s. 108.

¹⁰⁵ Fehmî, *er-Resûl fi’l-Edebi’l-‘Arabi’l-Hadîs*, s. 51.

¹⁰⁶ Fehmî, *er-Resûl fi’l-Edebi’l-‘Arabi’l-hadîs*, s. 51.

¹⁰⁷ Ebu’l-Fadl el-Velîd, *Dîvân*, Yayinevi yok, Beyrut, 1972, s. 111; el-Kûsî, *Muhammed Muşteha’l-Umem*, s. 235.

¹⁰⁸ el-Velîd, *Dîvân*, s.121; el-Kûsî, *Muhammed Muşteha’l-Umem*, s. 235;

Arap oluşum bir şeref ve övgüdür benim için, öyle ki Hristiyanların Müslüman olmalarını dilerim.”

Şair, İslam dinine geçtikten sonra yazdığı kasidelerin birinde Hz. Peygamber’i şu beyitlerle övmektedir:¹⁰⁹

أَعَاهِدُ رَبِّمِ، أَنْ أَصَلِّمَ، مُسَلِّمًا عَلِمَ، أَحْمَدَ الْمُخْتَارِ مِنْ خَيْرِ أُمَّةٍ
هَدَانِهِ، هَوَاهَا تَمَّ حَبِيبَ شَرَعَهُ أَلَمَ، فَصَحْتُ بِمِثْلِ حَبِيبٍ، عَقِيدَتِهِ،
فَمِنْ قَوْمِهِ قَوْمِهِ، أَدِينُ بِدِينِهِ لِأَنَّهُ، أَرَى الْإِسْلَامَ رُوحَ الْعُرُوبَةِ

“Ahdim olsun ki Rabbime, bir Müslüman olarak, en hayırlı ümmetten seçilmiş Ahmed’e salat getireceğim.

O ümmete duyduğum aşk, beni hidayete erdirdi sonra şeriatını sevdirdi, bu sevgim gibi inancımı haykırdım.

O’nun kavmi benim de kavmimdir O’nun dini dinimdir, çünkü İslam’ı ben Araplığın ruhu olarak görürüm.”

Jack Sabri Şemmâs ise *hevâcisun fî a‘mâki şâ‘ir* isimli divanında yer alan *Evrâku İ‘timâdi* başlıklı kasidesinde şunları söylemektedir:¹¹⁰

إِنِّي مَسِيحِيٍّ أَجِلُّ مُحَمَّدًا وَأَجِلُّ ضَادًا مَهْدُهَا الْإِسْلَامُ
وَأَجِلُّ أَصْحَابَ الرَّسُولِ وَأَهْلَهُ حَيْثُ الصَّحَابَةِ مَوْقِفٌ وَإِمَامُ
كَخَلَّتْ شِعْرِي بِالْعُرُوبَةِ وَالْهَوَى وَلِأَجْلِ (طه) تَفَخَّرُ الْأَقْلَامُ
أَوْدَعْتُ رُوحِي فِي هَيْامِ مُحَمَّدٍ دَانَتْ لَهُ الْأَعْرَابُ وَالْأَعْجَامُ

“Bir Hristiyan olarak yüceltirim ben Muhammed’i ve yüceltirim beşiği İslam olan Arap dilini.

Yüceltirim Resûlullah’ın sahabesini ve O’nun ehl-i beytini ki o sahabelerdir hak yolunun önderleri.

Şiirimi süsledim Araplık ve onların sevgisiyle ki Taha (Resûl) için iftihar eder buldum ben kalemleri.

¹⁰⁹ el-Velîd, *Dîvân*, s. 323; Fehmî, *er-Resûl fî ‘l-Edebi’l-‘Arabi’l-Hadîs*, s. 52; Abdüddâim, *Edebu’l-Mehcer “Dirâsetun Ta’slîhiyyetun Tahlîliyye li Eb’âdi’t-Tecribeti’t-Te’emmuliyye fî ‘l-Edebi’l-Mehceri*, s. 108.

¹¹⁰ el-Kûsî, *Muhammed Muşteha’l-Umem*, s. 235; Fehmî, *er-Resûl fî ‘l-Edebi’l-‘Arabi’l-Hadîs*, s.51; el-Kûsî, *Muhammed fî Şi’ri’n-Nasârâ’l-‘Arab*, s. 40.

Modern Dönem Hristiyan Arap Şairlerin Şiirinde Hz. Muhammed Övgüsü

Canımı feda ettim ben aşkı uğruna, Araplarla Acemlerin yakınlaştıkları Muhammed'in."

Reşid Selim el-Hürî ise Arap milliyetçiliğinin kendisini Hz. Muhammed'i sevmeye yönelttiğini şu şekilde ifade ediyor:¹¹¹

شَعَلْتُ قَلْبِي بِحُبِّ الْمُصْطَفَى وَعَدَّتْ عُرُوبَتِي مَثَلِي الْأَعْلَى وَإِسْلَامِي

"Kalbimi Mustafa'nın sevgisiyle meşgul kıldım, Araplığım ve Müslümanlığımın yüce ölküm oldu benim"

Görüldüğü gibi Arap milliyetçiliğini diri tutma çabaları, Hz. Peygamber'e övgü amaçlı yazılan şiirlerin bu dönemde ortaya çıkmasında önemli bir role sahiptir. Dönemin Hristiyan Arap şairleri, Hz. Peygamber'i Arapların fikri uyanışına rehberlik eden bir önder olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla Arap uluslarının tekrar ayağa kalkması ve içinde buldukları kötü durumdan kurtulmaları, bu şairlerden bazılarının göre Arap milliyetçilik davasına sıkı bir şekilde sarılmanın yanında, ancak O'nun ortaya koyduğu metot ve düsturlara sahip çıkmakla da mümkün olabilirdi.

3.3. Toplumsal ve İslami Değerlere Sahip Çıkma İsteği

Hz. Peygamber'in şahsiyeti ve ortaya koyduğu ilkeler asırlar boyunca ele alınmış ve farklı yönleriyle ortaya konmuştur. Bu anlamda araştırma yapan Müslüman ve Hristiyan yazarların üzerinde Hz. Peygamber'in ahlakı ve ortaya koyduğu ahlakî ilkeler büyük bir etki yaratmıştır. Bu manada, gerek Batıda gerekse Arap coğrafyasında Hz. Peygamber ile ilgili yazılan eserlerin önemli bir kısmı, yazarların yaşadığı dönemde yaşanan sosyal ve ekonomik krizlere çözüm üretme çabasının bir ürünüydü. Söz konusu yazarlar, Hz. Peygamberin nübüvvet görevi süresince içinde yaşadığı toplumu cehalet ve karanlıktan çıkardığını ve üstün bir medeniyet ortaya koyduğunu eserlerinde dile getirmişlerdir.¹¹² Bu durumun yansımaları Hristiyan Arap şairlerin şiirlerinde de görülmektedir. İlyâs Ferhât'ın şu beyti buna dair örneklerden bir tanesidir:¹¹³

نُعَاذُ عَلَى الْإِسْلَامِ حَتَّى كَأَنَّنا بِنُوءِهِ، وَنَأْبَى أَنْ نَرَاهُ مُهْتَمًّا

"İslam'ı kıskanırız sanki müntesipleriyiz onun ve kabul etmeyiz asla onu zayıf ve parçalanmış olarak görmeyi."

¹¹¹ <https://www.maghress.com/aladabia/6531>, 28.11.2018 tarihinde erişildi.

¹¹² el-Kûsî, *Muhammed fi Şi'ri'n-Nasâra'l-'Arab*, s. 24.

¹¹³ İlyâs Ferhât, *Dîvân*, Matba'atu Mecelleti's-Şark, Sao Paulo, 1932, s. 28.

Mişel Mağribî ise aynı vatanın ve aynı kültürün müntesipleri olan Müslümanlarla Hristiyanların taassup ve çatışmadan uzak bir hoşgörü içinde yaşamaları gerektiğini şu beyitlerle ifade etmektedir:¹¹⁴

لَعَلَّكَ نُورَ الْمُسْلِمِينَ وَإِنِّي
مَا ضَاءَ (أَضْحَى) أَوْ تَأَلَّقَ
إِلَّا طَرِبْتُ كَأَنَّمَا أَنَا مِنْهُمْ
وَهُمُ الْعُرُوبَةُ قَلْبُهَا وَالْأَعْظُمُ

“Emrine amadeyim ey Müslümanların nuru ve ben bütün Müslümanlardan önce seni selamlarım.

Her günün sabahında ve her günün aydınlığında bir sevinç kaplar beni, sanki onlardan biriymiş gibi.

Nasıl onlardan olmam, Araplık işlemişken kanıma, zira onlardır Araplığın kalbi ile bedeni.”

Mişel Mağribî, Hz. Peygamber’i övdüğü başka bir kasidesinde, İslam’ın Arapların konuştuğu dili nasıl muhafaza ettiğine işaret etmektedir:¹¹⁵

يَا مَنْ طَلَعَتْ عَلَى الْفُصْحَى وَأُمَّتِهَا
الضَّادُ لَوْلَاكَ مَا كَانَتْ مُخَلَّدَةً
بِخَيْرِ دِينٍ يَضُمُّ الدَّهْرَ سَرْمَدُهُ
وَلَا رَوَاهَا جَمَالٌ أَنْتَ مَوْرِدُهُ
إِنْ كَانَ لِلْعَرَبِ عِرْفَانٌ وَقَلْسَفَةٌ
فَالشَّرْقُ يَكْفِيهِ مَا أُعْطِيَ مُحَمَّدُهُ

“Ey zamanları kuşatarak ebediyete kalacak en hayırlı dinle gelip Fusha Arapça ile onun ümmeti üzere doğan.

Dâd dili sen olmasaydın ebedi olarak yaşamaz, senin kaynağından fışkıran bir güzellik onu sulamazdı.

Batınınun bilim ve felsefesi varsa eğer, Şarka Muhammed’in verdikleri iftihar olarak yeter.”

Beşâre el-Hürî de Hristiyan ve Arapları geçmişlerine sahip çıkmaya davet ederek şöyle diyor:¹¹⁶

أَنْبَاءَ أَحْمَدَ وَالْمَسِيحِ أَلَا انْهَضُوا
إِنْ سَادَ أَحْمَقُهَا وَعَزَّ خَسِيسُهَا
أَنْبَاحُ حُرْمَتِهَا وَأَنْتُمْ شُوسُهَا
لَيْسَتْ مِنَ الْأَشْبَالِ فِتْيَةٌ أُمَّةٍ

¹¹⁴ Mişel Mağribî, *Dîvân Emvâc ve Suhûr*, s. 265.

¹¹⁵ el-Eşter, *Evrâk Mehceriyye*, s. 34.

¹¹⁶ Beşâre el-Hürî, *Şi’ru’l-Ahtali’s-Sağîr*, Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabî, Beyrut, 1972, s. 104.

“Ahmed ile Mesih ümmetinin çocukları, uyanma vaktidir artık, itibarı zedelensin mi bu ümmetin, ey ümmetin kahramanları?”

Cimrileri saygı görür, ahmakları yönetimde olursa bir ümmetin, aslan yavrusu olur mu hiç genç evlatları?”

Mihâil Verdî, Hz. Peygamber’in ortaya koyduğu ahlaki ilkelerin, İslam dinine beslediği sevgi için yeterli bir sebep olduğunu ifade etmiş, adaletli olmanın temel şartının takva olduğunu ve insanların eşit olduğunu söyleyen Hz. Peygamberi *et-tâhir* ve *el-‘âdil* gibi sıfatlarla övmüştür:¹¹⁷

فِيَا نَبِيَّ الْهُدَى حُيِّيتَ مِنْ عِلْمٍ بِالطُّهْرِ مُتَّسِمٍ بِالْعَدْلِ مُدَّعِمٍ
أَحْبَبْتَ دِينَكَ لَمَّا قُلْتَ أَكْرَمَكُمْ أَنْقَاكُمْ، وَتَرَكْتَ الْحُكْمَ لِلْحَكَمِ
وَقُلْتَ إِنِّي هُدَى لِلْعَالَمِينَ وَلَمْ تَلْجَأْ إِلَى الْعُنْفِ بَلْ أَفْنَعْتَ بِالْكَلِمِ
فِي دِينِكَ السَّمْحُ لَا جِنْسٌ وَلَا وَطَنٌ فَكُلُّ فَرْدٍ أَحٌ يَشْدُو عَلَى عِلْمٍ:
اللَّهُ أَكْبَرُ وَالْأَكْوَانُ فَانِيَةٌ وَمَنْ يَلِدْ بِجَلَالِ اللَّهِ لَا يُضَمِّمِ

“Ey hidayet Peygamberi, selam durdu yüce dağlar sana, tâhir diye bilinirsin, adalettir dayanağın.

(En değerliniz, en çok sakınanınızdır)¹¹⁸ deyip, sonra da hükmü Allah’a bırakmakla dinini sevdirdin,

Âlemler için bir hidayet kaynağıyım deyip, şiddete meyletmeden, sözlerinle ikna yoluna başvurdun.

Dinindedir hoşgörü, ne ırk ne de vatan ayırımı yoktur ve her fert seslenir dağların en yücesinden:

Yüceler yücesidir Allah ve fani olmaya mahkûmdur kâinat ve her kim sığınmışsa Allah’ın azametine zulme uğramaz.”

Bir başka edebiyatçı ve yazar Şiblî Şumeyl (öl 1917) ise Hz. Peygamber’in büyüklüğünden ve Yüce Allah’ın ona bahşettiği fesahattan yer verdiği kasidesinde şunları söylemektedir:¹¹⁹

إِنِّي وَإِنْ أَكْ قَدْ كَفَرْتُ بِدِينِهِ هَلْ أَكْفَرَنَّ بِمُحْكَمِ الْآيَاتِ

¹¹⁷ el-Kûsî, *Muhammed fî Şi‘ri’n-Nasâra’l-‘Arab*, s. 55.

¹¹⁸ Şair burada Hucurât Süresi 13. ayetinden (إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَنْقَاكُمْ): Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O’ndan en çok korkanınızdır.) iktibasta bulunmuştur.

¹¹⁹ el-Kûsî, a.g.e., s. 34.

أَوْ مَا حَوَتْ فِي ناصِعِ الْأَلْفَاظِ مِنْ حَكْمِ رَوَادِعِ لِلْهَوَى وَعِظَاتِ
وَشَرَائِعِ لَوْ أَنَّهُمْ عَقَلُوا بِهَا مَا قَيَّدُوا الْعِمْرَانَ بِالْعَادَاتِ
نِعْمَ الْمُدِيرُ وَالْحَكِيمُ وَإِنَّهُ رَبُّ الْفَصَاحَةِ مُصْطَفَى الْكَلِمَاتِ
رَجُلُ الْحِجَا رَجُلُ السِّيَاسَةِ وَالذَّهَا بَطَلٌ حَلِيفُ النَّصْرِ فِي الْغَارَاتِ

“Ben ki Muhammed’in dinine inanmamış olsam bile, eşsiz ayetlerin kusursuzluğunu nasıl inkâr ederim.

Nasıl inkâr ederim apaçık sözlerle hevaya engel koyan içindeki hikmet dolu beyanlarla öğütleri.

Yasalar ki sıkıca sarılsalardı onlara gelenekler üzerine bina etmezlerdi hayatlarını.

Ne güzel idareci ve bilge kişidir O, fesahatın, kelimeleri doğru seçenin efendisidir O.

Akıllı kimsedir, siyaset adamıdır, dahidir, kahramandır, savaşlarda zaferler sahibidir”

Suriyeli şair Abdulmesîh el-Antâkî (ö. 1923) ise Hz. Ali’yi övdüğü 5595 beyitlik uzun kasidesinde İslam dini ve Hz. Peygamberle ilgili şunları söylemektedir.¹²⁰

هَذِي هِمَّ الْأُمَّةِ الْعُلْيَا الَّتِي بَرَّعَتْ أَنْوَارُ أَحْمَدَ مِنْ أَقْصَى، فَيَافِيهَا
وَاخْتَصَّهَا اللَّهُ بِالْإِسْلَامِ تَنْشُرُ فِي الْأَ فَاوِ دَعْوَتَهُ الْحَسَنَا وَتُرْكِهَا
وَخَيْرُ هَاشِمٍ بَلَّ خَيْرُ الْخَالِقَةِ أَحْمَدُ الَّذِي شَرَّفَ الدُّنْيَا وَأَهْلِيهَا

“Bir yüce ümmet ki bu ümmet, Ahmed’in nuru yükseldi en ücra çöllerinden.

İslam’la müşerref kıldı Allah bu ümmeti, güzel davasını dört bir yana yayıp temiz kılsın diye.

Haşimîlerin ve mahlukâtın en hayırlısıdır dünyayı ve dünya ehlini şereflendiren Ahmed”

¹²⁰ Abdulmesîh el-Antâkî, *Malhametu’l-İmâm ‘Alî, Muessesetu’l-A‘lem’i li’l-Matbû‘ât*, (2.bas.), Beyrut, 1991, s. 42.

3.4.Eski Arap İslam Kültür ve Tarihine Duyulan Özlem

Özellikle mehcer edebiyatı şairleri, Arap İslam kültürünü, sahip oldukları kültürün bir parçası olarak görmüşlerdir. Bunun bir sonucu olarak geçmişe özlem duymuş ve bunu sıklıkla şiirlerinde işlemişlerdir.

Hafâcî, mehcer edebiyatçılarını Endülüs'te alışmış oldukları topraklardan uzak yerde yaşayan edebiyatçılara benzetmektedir. Ancak Endülüs Arap edebiyatçıları, Müslüman bir çevrede ve Arap İslam kültürünün yaygın olduğu bir yerde, ortak dili konuştukları insanlarla bir arada yaşarken, mehcer edebiyatçıları ise Arapça dışında farklı dillerin konuşulduğu ve kültürel anlamda yabancılaşma çektikleri ortamlarda yaşamış ve bu yüzden kendi gelenek ve kültürlerine özlem duymuşlardır.¹²¹

Hristiyan Arap şairlerin birçoğu İslam tarihi ve önemli şahsiyetlerle övünmüşlerdir. Şair Reşîd Selim el-Hûrî için 1957 yılında düzenlenen ve birçok edebiyatçı ile şairin katıldığı festivalde Abdullah Yorkie Hallak kürsüye çıkarak İslam tarihini ve bazı şahsiyetleri övmüştür:

فِي كُلِّ جُنْدِيٍّ شَجَاعَةٌ خَالِدٍ وَبِكُلِّ بَيْتٍ حَوْلَةٌ وَضِرَارٌ

“Her bir askerinde Halid’in cesareti ve her bir evde Havle ile Dirâr bulunmakta.”

Şairin bu beytini duyan Reşîd el-Hûrî heyecan içinde şunları söylemiştir: “Ne güzel söyledin ey Allah’ın kulu, Hâlid’in torunları olmak, Muhammed’in ümmetinden olmak bize övünmek için yeter.”¹²²

İlyâs Ferhât ise, Resûlullah’ın yaşadığı dönemde olmayı hayal ettiği *Sıfâtu’r-Resûl* isimli kasidesinde şunları söylemektedir:¹²³

حَبَابِكَ رِضَاءَ اللَّهِ مَا كُنْتَ تَطْلُبُ فَهَلْ لَكَ بَعْدَ الْآنَ يَا قَلْبُ مَارَبُّ؟

أَنَا الْيَوْمَ فِي أَرْضِ النَّبُوَّةِ وَالنُّقَى يُجِدِّلُنِي مِنْ هَالَةِ الْوَحْيِ كَوْكَبُ

“Allah’ın rızası bahşetti sana talep ettiklerini, bundan sonra bir ihtiyacın mı kaldı ey kalbim?”

¹²¹ Hafâcî, *Kıssatu’l-Edebi’l-Mehcerî*, s. 10-11.

¹²² Mecellet el-Va’yi’l-İslâmî, Kuveyt, Sayı: 493, Tarih: 23.12.2006. (Ahmed Hamîd Mahlef, “Te’essur Şu’arâ Nasârâ el-‘Arab bi Mebâdi’i’l-İslâmî ve Efkârih”, *Afkâr* (2011), 12: 101-102, s.127’den naklen)

¹²³ el-Bûtî, *Muhtârât min Ecmeli’ş-Şi’ri fi Medhi’r-Resûl*, s. 79.

Nübüvvetin ve takvanın yurdundayım ben bugün ve haleyi andıran bir ilham yıldızı beni yüceltir.”

İlyâs Ferhât kasidesinin devamında Resûlullah'ın güzel ahlakını ve sahip olduğu güzel hasletleri şu beyitlerle ifade etmektedir:¹²⁴

وَيُوصِي بِإِسْعَافِ الْفَقِيرِ وَإِنْ يَكُنْ
عَدُوًّا لَدُوْدًا فِي الْوَقِيْعَةِ يَدُأْبُ
إِذَا جَاءَهُ السَّمْلَهُوفُ فَهَوَّ لَهُ أَخٌ
وَإِنْ جَاءَهُ السَّمْحَرُومُ فَهَوَّ لَهُ أَبٌ
وَإِنْ عَادَ ذُوْ إِيْثِمَ عَنِ الْإِيْثِمِ نَادِمًا
يَعْغُضُ عَنِ السَّمَاوِي وَلا يَتَعَتَّبُ
وَيَحْنُو عَلَى الشَّيْخِ الَّذِي جَفَّ عَزْمُهُ
وَيَحْبُو مَعَ الطِّفْلِ الْبَرِيِّ وَيَلْعَبُ
وَيَرْفُضُ إِلَّا الصِّدْقَ فِي كُلِّ مَوْقِفٍ
وَلَوْ كَانَ فِيهِ مَا يَضُرُّ وَيَنْكُبُ
وَيُْمَعِنُ فِي صَوْغِ الْمَدِيْحِ لِمُحْسِنٍ
وَيَحْبِسُ عَنْهُ عَدْلَهُ حِينَ يُذْنِبُ

“Yoksula yardımı tavsiye eder, savaşlarda çarpışan en azılı düşmanı olsa bile yoksul kişi.

Korku içinde kendisine gelene kardeş oluverir, öksüz geldiğindeyse davranır bir baba gibi.

Günahkâr kimse nedamet içinde dönerse günahından, geçmişi unuttur da kınamaz asla onu.

Gücü tükenmiş yaşlı kimseye şefkat gösterir, masum çocuklarla oynar, adeta bir çocuk gibi.

Doğruluktan ayrılmaz hiçbir durumda, kendisine bundan bir zarar gelecek olsa da.

İyilik sahiplerine övgülerde bulunur hep, ayıplamaz onları ettiklerinde bir hata.”

Lübnan'lı yazar ve şair Şiblî el-Mallât (ö. 1961) ise İslam tarihinden Havle b. el-Ezvar'ın hayat hikâyesini anlattığı şiirinde şöyle der:¹²⁵

يَا خَوْلُ إِنَّ أَبِي وَجَدِي اسْتَشْهَدَا
قَبْلِي، عَلَى مَرَأَى النَّبِيِّ الْهَادِي
وَأَنَا عَلَى آثَارِ مَنْ دَرَجُوا وَمَنْ
سَعِدُوا مِنَ الْأَبَاءِ وَالْأَجْدَادِ

¹²⁴ el-Bûtî, a.g.e., s.80.

¹²⁵ Şiblî el-Mallât, *Dîvân*, Dâru't-Tibâ'ati ve'n-Neşr el-Lubnâniyye, Beyrut, 1952, s. 173.

Modern Dönem Hristiyan Arap Şairlerin Şiirinde Hz. Muhammed Övgüsü

“Ey Havle, benden önce şehit düştü babam ve dedem hidayet vesilesi Peygamber’in çizdiği yolda.

Ben de yürüyeceğim hep bu yolda, şehitlik mertebesine ulaşan babaların ve ataların yolunda.”

Şiblî el-Mallât, bir başka kasidesinde Arapların ve Müslümanların şanlı tarihine değindikten sonra dünyayı barışa kavuşturmanın ancak çalışıp çabalamakla mümkün olabileceğini ifade etmiş, daha sonra Hz. Peygamber’in faziletlerinden ve Hz. Ömer’in adaletinden bahsetmiştir:¹²⁶

مَا لِلَّ مَانٍ بِمَثَلِ فَضْلِ مُحَمَّدٍ وَعَدَالَةِ كَعَدَالَةِ الْخَطَّابِ؟
رَفَعَ الرَّسُولُ عِمَادَ أُمَّةٍ دَعْرُبُ وَأَمَدَّهَا بِالْأَلَالِ وَالْأَصْحَابِ

“Zaman görmüş müdür Muhammed gibi faziletlisini ve Ömer’in adaletine benzer bir adaleti?”

Resûlullah’tır Arap ulusunun şanını yücelten, daha sonra yakınları ve ashabıyla da ümmetin şanını yüceltti”

Harun Hâşim Reşîd ise Hz. Peygamber’in doğum yıldönümü münasebetiyle yazdığı *Muhammed Yâ Resûlallah* isimli kasidesinde şunları söylemektedir:¹²⁷

وَدَدْتُ لَوْ أَنَّنِي، فِي مَوْلِدِ الْهَادِي أُغْتَبِيهِ
وَأَجِدُ مِنْ خُيُوطِ الشَّمْسِ إِكْلِيلًا وَأُهْدِيهِ
وَمِنْ أَعْمَاقِي الْمَشْتَبُوبَةِ الْهَقْفِي، أَنْجِيهِ
أَلَيْسَ مُحَمَّدٌ لِكُونَ.. كُلِّ الْكَوْنِ هَادِيهِ

“Hidayet vesilesi Nebi’nin mevlidinde olup O’na övgüler düzmek isterdim.

Bir taç nakşedip güneşin hüzmelerinden, O’na takdim etmeyi dilerdim.

Ve O’na fısıldamak isterdim içimi yakan hüznün ve sevdanın ateşiyle.

Muhammed değil midir bütün kâinat için hidayet vesilesi?”

¹²⁶ el-Kûsî, *Muhammed Muşteha'l-Umem*, s. 233; el-Kûsî, *Muhammed fi Şi'ri'n-Nasârâ'l-'Arab*, s. 40.

¹²⁷ Hârun Hâşim Reşîd, *Hattâ Ya 'ûde Şa'ibunâ*, Yayın evi yok, Beyrut, 1966, s. 57; Fehmî, *er-Resûl fi'l-Edebi'l-'Arabi'l-Hadîs*, s. 53.

Şair, krizler ve buhranlar içinde yaşayan toplumlari bu durumdan kurtaracak yegâne kişinin Hz. Muhammed olduğunu kasidesinin devamında şu beyitlerle ifade etmektedir:¹²⁸

مُحَمَّدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي ضَائِعٌ ضَائِعٌ
وَشَعْبِي فِي مَهَبِّ الرِّيحِ مِثْلِي تَائِيَةٌ جَائِعٌ
تُقَاذِفُهُ الرِّيَّاحُ الهُوجُ عَبْرَ الْعَالَمِ الخَادِعِ
فَأَيْنَ رِسَالَةٌ لِالحَقِّ أَنْتَ مَنْارُهَا السَّاطِعُ
وَأَنْتَ بِشِيرُهَا لِلكَوْنِ أَنْتَ المُرْشِدُ الوادِعُ
مُحَمَّدُ أَنْتَ نَجْدُنَا وَأَنْتَ حَبِيبُنَا الشَّافِعُ

“Ey Muhammed! Yolumu kaybettim, Allah'ın Resûlü ey!

Kavmimse savrulup durmakta önünde rüzgârın, benim gibi aç ve perişan.

Şiddetli bir rüzgâr sürükler onları, aldatan dünyanın bilinmezlerine.

Hani nerede, aydınlığınla bizleri hakka ileten eşsiz risâletin?

Sendin onu kâinata müjdeleyen ve sendin güzel ahlakınla irşâd eden.

Ey Muhammed! Sensin kurtuluş yolumuz ve sensin bize şefaât edecek sevgilimiz.”

Şair kasidesinin sonlarında şunları söylemektedir:¹²⁹

مُحَمَّدُ يَا رَسُولَ الخَيْرِ مَا فِي دُورِنَا خَيْرٌ
فَقَدْ دَاهَمَهَا البَاغُونَ قَدْ باغَتْهَا الشَّرُّ

“Ey Muhammed, ey iyiliklerin Resûlü, iyilik kalmadı artık yurtlarımızda.

Zorbalar baskın yaptı o yurtlara ve kötülük galip geldi yurdun her tarafında.”

Mihail Verdî ise Hz. Peygamber'in ehli beytini övdüğü beyitlerinde şunları söylemektedir:¹³⁰

¹²⁸ Reşîd, *Hattâ Ya 'üde Şa 'bunâ*, s. 57; Fehmî, *er-Resûl fi 'l-Edebi 'l-'Arabi 'l-Hadîs*, s. 53-54.

¹²⁹ Reşîd, *Hattâ Ya 'üde Şa 'bunâ*, s. 57; Fehmî, *er-Resûl fi 'l-Edebi 'l-'Arabi 'l-Hadîs*, s. 54.

¹³⁰ el-Kûsî, *Muhammed fi şî 'ri 'n-Nasârâ 'l-'Arab*, s. 47.

يَا آلَ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ حُبُّكُمْ
فَرَضٌ مِنَ اللَّهِ فِي الْقُرْآنِ أَنْزَلَهُ
فَإِنَّمَا مَجْدُكُمْ بَيْنَ الْوَرَى عَالِمٌ
يَكْفِيكُمْ مِنْ عَظِيمِ الْفَخْرِ أَنَّكُمْ
مَنْ لَمْ يُصَلِّ عَلَيْكُمْ لَا صَلَاةَ لَهُ

“Ey Resûlullah’ın Ehl-i Beyt’i sizi sevmek,

Allah’ın indirdiği Kur’an’da bir farzdır.

Yaratılmışlar arasında bir sancak gibidir şanınız.

Ve (namazında) size salat getirmeyenin namazının makbul olmaması,

En büyük iftihar olarak sizlere yeter.”

Görüldüğü gibi hangi münasebetle yazılmış olursa olsun modern dönem şiirlerinde Peygamber’i övmekten öte çok daha önemli bir gaye vardır. O da Hz. Peygamber’in davetinden ilham alan ve dünyayı içinde bulunduğu buhrandan kurtarmaya yönelik çabalardır.

Sonuç

Bu çalışmada, özetle Hz. Peygamber’in methini konu alan şiirlerin ilk örnekleri ele alınmış, akabinde İslam’ın ortaya çıkışından bir müddet sonra Batının Hz. Muhammed ve İslam’a dair tutum ve tasavvurlarına kısaca yer verildikten sonra, modern dönem Hristiyan Arap şairlerin Hz. Muhammed’i öven şiirlerine ve bu şiirleri yazma sebeplerine yer verilmiştir.

Klasik dönem Arap şiirinde daha çok Hz. Peygamber’in ahlakını, mucizelerini ve genel anlamda siresini ele alan medih şiirleri, modern dönem şiirinde daha çok Hz. Peygamber’i övme yanında geçmişle iftihar etme, Arapların içinde bulunduğu durumdan şikâyet etme ve toplumsal olaylara değinme şeklinde olmuştur. Bu şairlerden bazıları ise Hz. Peygamber’in hayatında önemli bir yer teşkil eden Miraç hadisesi ve diğer bazı olaylara da değinmişlerdir.

Makalede geçen Hristiyan Arap şairlere ait beyitlerde, söz konusu şairlerin Hz. Muhammed'e el-emîn, el-hâdi, hâteme'r-rusul gibi isimlerle hitap etmenin yanında, dokuz yerde Ahmed; yirmi sekiz yerde ise Muhammed ismiyle hitap ettikleri görülmektedir. Bunun yanında İsa ya da Mesih isimlerinin geçtiği beyitlerde daha çok Ahmed isminin tercih edildiği dikkatten kaçmamaktadır. Bu durum, Hristiyan Arap şairlerin aynı zamanda Arap-İslam kültürüne vakıf olduklarını ve böyle bir tercihte bulunurken Kur'an-ı Kerim'de yer alan bazı ayetlerden ilham aldıklarını da göstermektedir.

Makalede bahsi geçen şairlerin çoğunun Hz. Peygamber'e övgü şiirleri yazmalarının altında yatan temel sebebin O'na duydukları hayranlıktan ve yine O'na olan derin sevgilerinden kaynaklandığı görülmektedir. Bu şairlerden çok az bir kısmı Arap milliyetçiliğinin de etkisiyle veyahut Batıdaki İslam tasavvurunun etkisinde kalarak *nebiyyu'l-'urbi*, *nebiyyu'l-'Arab*, *âyâtu'n-nebî* gibi kullanımları tercih ettikleri de dikkat çekmektedir.

Kaynakça

- Abdulganî İravânî, Ali Said Âvî, Cemâl Tâlibî Karakışlâkî, Melâmihü'l-Kadiyyeti'l-Filistîniyye fî Edebi'l-Mehceriyyîn, *Mecelletu'l-Luğati'l-'Arabiyyeti ve Âdâbihâ*, İsfahan, 9 (2), 1434, 3-24.
- Abdulkerim el-Eşter, *Evrâk Mehceriyye*, Dâru'l-Fikri'l-Mu'âsır, Beyrut, tsz.
- Abdullah Yorkie Hallâk, *Divân Huyûti'l-Ğamâm*, Matba'atu Kâmil es-Seb', Kahire, 1942.
- Abdulmesîh el-Antâkî, *Malhametu'l-İmâm 'Alî*, Muessesetu'l-A'lem'î li'l-Matbû'ât, (2.bas.), Beyrut, 1991.
- Abdurrâdî Muhammed Abdulmuhsin, *er-Resûlu'l-A'zam fî Mirâti'l-Ğarb*, Râbitatu'l-'âlemi'l-İslâmî, Riyad, 2011.
- Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed eş-Şukeyr, *el-Eseru'l-İslâmî fî Şi'ri'l-Mehceri'l-Cenûbî*, Doktora tezi, Câmi'atu'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye Kulliyetu'l-Luğati'l-'Arabiyye, Riyad, 2005.

Modern Dönem Hristiyan Arap Şairlerin Şiirinde Hz. Muhammed Övgüsü

Ahmed Hamîd Mahlef, “Te’essur Şu‘arâ Nasârâ el-‘Arab bi Mebâdi’i’l-İslâmi ve Efkârih”, *Afkâr* 12, 2011, 101-102.

Armstrong, Karen, *Hız. Muhammed-İslam Peygamberinin Biyografisi*, çev. Selim Yeniçeri, Koridor Yayınları, İstanbul, 2005.

el-A‘şâ’l-Kebîr, Meymûn b. Kays, *Dîvân*, tahk. Muhammed Hüseyin, Mektebetu’l-Âdâb, Kahire, tsz.

Bayraktar, İbrahim, Müsteşrikler ve Hz. Peygamber’e Bakışları, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 2004, 7-61.

Bedevî Servet, *en-Nuzumu’s-Siyâsiyye ve’n-nazariyyetu’l-‘Âmmetu li’s-Siyâse*, Dâru’n-Nahdati’l-‘Arabiyye, Kahire, 1967.

Borges, Jorge Luis, *Şifre*, çev. Yıldız Ersoy Canpolat, İletişim Yayınları, (2. bas.), İstanbul, 2017.

Beşâre el-Hûrî, *Şi’ru’l-Ahtali’s-Sağîr*, Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabî, Beyrut, 1972.

el-Bûtî, Muhammed Saîd Ramazan, *Muhtârât min Ecmeli’s-Şi’ri fî Medhi’r-Resûl*, Dâru’l-Ma‘rife, Dimaşk, 1988.

Carlyle, Thomas, *On Heroes, Hero-Worship and the Heroic in History*, (Edited by: David r. Sorensen and Brent E. Kinser), Yale University Press, 2013.

Corc Saydah, *Edebunâ ve Udebâunâ fî’l-Mehâciri’l-Amrikiyye*, Dâru’l-‘İlm li’l-Melâyîn, Beyrut, 1957.

Ebu’l-Fadl el-Velîd, *Dîvân*, Yayınevi yok, Beyrut, 1972.

Ernst, Carl W., *Hız. Muhammed’in Yolunda*, Okyanus Yayınları, çev. Cangüzel Güner Zülfikar, (2. bas.), İstanbul, 2012.

el-Ferezdak, Ebû Firâs Hemmâm b. Gâlib b. Sa‘sa‘a et-Temîmî, *Dîvân*, tahk. Ali Fâ‘ûr, Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, Beyrut, 1987.

George Saydah, *Hikâyetu Muğterib*, Dâr Mecelletu Şi’r, Beyrut, 1960.

Goethe, Johann Wolfgang von, *Doğu- Batı Divanı*, çev. Senail Özkan, Ötüken Neşriyat, (5. bas.), İstanbul, 2017.

- Hacılı, Asif, *Rus Edebiyatında Kur'an-ı Kerim*, Doğu Yayınevi, İstanbul, 2012.
- el-Halebî, Ali b. Burhanuddîn, *Sîretu'l-Halebiyye*, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, Beyrut, tsz.
- Hârûn Hâşim Reşîd, *Hattâ Ya'ûde Şa'bunâ*, Yayın evi yok, Beyrut, 1966.
- Hassân b. Sâbit, *Dîvân*, tahk. 'Abd Muhennâ, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (2.bas.), Beyrut, 1994.
- İlyâs Ferhât, *Dîvân*, Matba'atu Mecelleti's-Şark, Sao Paulo, 1932.
- İsa en-Nâ'ûrî, *Edebu'l-Mehcer*, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire, tsz.
- El-Karavî, Reşîd Selîm el-Hûrî, *Dîvânü'l-A'âsîr*, Matba'atu Mecelleti's-Şark, by., tsz.
- Ka'b b. Zühêyr, *Dîvân*, tahk. Ali Fâ'ûr, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997.
- Korkut, Şenol, "Batı Düşüncesinde İslam ve Hz. Muhammed İmajı", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 34 (1), 2008, 5-54.
- el-Kûsî, Muhammed Abduşşâfî, *Muhammed fî Şi'ri'n-Nasârâ'l-'Arab*, Manşûrâtu'l-Munazzamati'l-İslâmiyye li't-Terbiyeti ve'l-'Ulûm ve's-Sekâfe, Ribât, 2011.
-, Muhammed Abduşşâfî, *Muhammed Muştaha'l-Umem*, Manşûrâtu'l-Munazzamati'l-İslâmiyye li't-Terbiyeti ve'l-'Ulûm ve's-Sekâfe, Ribât, 2017.
- Mahbûb el-Hûrî eş-Şartûnî, *Dîvân*, Matba'atu Cerîdeti's-Semîr, New York, 1937.
- Mâhir Hasan Fehmî, "er-Resûl fi'l-Edebi'l-'Arabi'l-Hadîs", *Havliyyatu Kulliyati'l-İnsâniyyâti ve'l-'Ulûmi'l-İctimâ'iyye*, 5, 1986, Katar, 37-68.
- Mîşel Mağribî, *Dîvân Emvâc ve Suhûr*, Matba'atu's-Safedî, Sao Paulo, 1977.
- Muhammed 'Abbâse, "Neş'etu's-Şi'ri'd-Dînî 'inde'l-'Arab ve Eseruhû fi'l-Âdâbi'l-Avrubiyye", *Mecelletu Havliyyâti't-Turâs*, 1, 2004, Câmi'atu'l-Mustağânam, Cezayir, 7-21.

Modern Dönem Hristiyan Arap Şairlerin Şiirinde Hz. Muhammed Övgüsü

Muhammed Abdulmun'im Hafâcî, *Kıssatu'l-Edebi'l-Mehcerî*, Dâru'l-Kitâbi'l-Lubnânî, Beyrut, 1973.

en-Nedvî, Muhammed er-Râbî', *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî el-'Asru'l-İslâmî*, Beyrut, 2002.

Nikola Fayad, *Refîfu'l-Ukhavân*, Muessesetu Hindâvî, Windsor, 2017.

Öz, Şaban, "Oryantalist Düşüncede Hz. Peygamber'i Tanımlama Paradoksu veya Oryantalist Tarafsızlar", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 7 (2), 2007, 171-184.

Reşîd Eyyûb, *el-Eyyûbiyyât*, Yayınevi yok, New York, 1916.

Rıdvân es-Seyyid, *Mefâhîmu'l-Cemâ'âti fi'l-İslâm*, Dâru't-Tenvîr, Beyrut, 1984.

Riyâd el-Ma'lûf, *Ğamâimu'l-Harîf*, Matba'at Mâr Afrâm, by., 1974.

Sâbır Abduddâim, *Edebu'l-Mehcer "Dirâsetun Ta'sîliyyetun Tahlîliyye li Eb'âdi't-tecribeti't-Te'emmuliyye fi'l-Edebi'l-Mehcerî*, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire, 1993.

Said, Edward W., *Medyada İslam, Gazeteciler ev Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?*, çev. Aysun Babacan, Metis Yayınları, (2. Bas.), İstanbul, 2017.

....., *Şarkiyatçılık, Batının Şark Anlayışları*, çev. Berna Yıldırım, Metis Yayınları, (10. bas.), İstanbul, 2017.

Sâmî el-Kiyâlî, *el-Edebu'l-'Arabî'l-Mu'âsır fi Sûriye*, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire, 1968.

Samir Abdoh, *Devru'l-Mesihîyyîn fi'l-Hadâratî'l-'Arabîyyeti'l-İslâmiyye*, Mañşûrât Dâr Hasan Malas, Dimaşk, 2005.

Sarıçam, İbrahim, Özdemir, Mehmet, Erşahin, Seyfettin, *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2011.

- Shehada, Walid F.T., Jusoh, Tengku Ghani, Ahmad, Maheram, Eseru'l-Kur'âni'l-Kerîm fî Edebi'n-Nasârâ min Udebâi'l-Mehcer, *International Journal of Islamic Thought*, 2, 2012, Malaysia, 102-109.
- Şiblî el-Mallât, *Dîvân*, Dâru't-Tibâ'ati ve'n-Neşr el-Lubnâniyye, Beyrut, 1952.
- Taşçı, Özcan, Batının Hz. Muhammed Hakkındaki Düşünceleri –Lessing Örneği-, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 27 (1), 2016, 12-21.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç, *Hazreti Muhammed*, çev. Arif Arslan, Çalikuşu Kitap, (2. bas.), İstanbul, 2017.
- Türkmen, Fikret, “Doğulu Konuların Rus Edebiyatında İşlenmesi Meselesi”, *Turkish Studies*, 2 (2), 2007, 681-689.
- Yalar, Mehmet, “İslâmî Arap Şiiri ve Hz. Peygamber”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 2009, 61-88.
- Yazıcı, Hüseyin, “Bir Arap Milliyetçisi Reşid Selîm el-Hûrî, Hayatı ve Şiiri”, *Şarkiyat Mecmuası*, VIII, İstanbul, 1998, 167-180.
-, *Göç Edebiyatı Batıyı Doğuya Taşıyanlar*, Kaknüs Yayınları, 2002, İstanbul.
- Zeki Kunsul, *el-A'mâlu's-Şi'riyyetu'l-Kâmile*, tahk. Abdulkasım Muhammed Said Hoca, Yayınevi yok, Cidde, 1995.
- Zeki Mübarek, *el-Medâihu'n-Nebeviyye fî'l-Edebi'l-'Arabî*, Manşûrâtü'l-Mektebeti'l-'Asriyye, Beyrut, 1935.
-, *et-Tasavvufu'l-İslâmî fî'l-Edebi ve'l-Ahlâk*, Dâru'l-Cil, Beyrut, tsz.
- <http://www.aldiwanalarabi.com/poemPage.do?pageId=850898>, 25.07.2018 tarihinde erişildi.
- https://islamsyria.com/site/show_cvs/419, 12.11.2018 tarihinde erişildi.
- <https://www.maghress.com/aladabia/6531>, 28.11.2018 tarihinde erişildi.
- <http://www.masralarabia.com>, 28.11.2018 tarihinde erişildi.